

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: MGL25M 1 Masteroppgave i
samfunnsfag, runnskolelærerutdanning 1.-7.
trinn

vårsemester, 2022

Forfatter: Sandra Svendsen

Veileder: Linn Anne Margrethe Normand

Tittel på masteroppgaven: «Fra bygd til industriby», Stålverkets påvirkning på lokalsamfunnet i
samfunnsundervisningen.

Engelsk tittel: «From village to industrial city», Stålverket's impact on the local community in
community education.

Emneord: Lokalhistorie, didaktikk,
historiebevissthet, læreplanverket, Stålverket

Antall ord: 21 459

Antall vedlegg/annet: 1

Stavanger, 03. juni, 2022

Forord

Nå er masteren endelig ferdig og jeg sitter igjen med en stolthet over å ha fullført alle fem årene i utdanningsløpet mitt. Arbeidet med masteren har vært en lærerik prosess som har vært preget av både oppturer og nedturer gjennom hardt arbeid. Det har vært spennende å kunne forske på noe jeg selv synes er interessant og som jeg kan bruke videre i arbeidslivet. Nå kommer tiden for å takke alle menneskene som har vært med på å støtte meg under skriveprosessen.

Jeg vil takke mine medstudenter for god støtte gjennom masterløpet der vi har kunnet hjelpe hverandre og dele frustrasjoner i de vanskelige periodene. Jeg vil også takke dem for godt lag gjennom de lange dagene på universitet. En takk til tidligere foreleseren må også til, der jeg har fått hjelp til å både finne relevant informasjon og til kildehenvisning. Jeg vil også takke gode venner som har oppmuntret meg gjennom denne prosessen.

Jeg vil takke min veileder Linn Anne Margrethe Normand for både god veiledning og diskusjoner som har vært til stor hjelp med å forme masteren. Hun har vært hjelpsom når jeg har stått fast og trengte et nytt syn på arbeidet som lå foran meg. Jeg vil til sist gi en varm takk til mine foreldre som har stilt opp gang på gang gjennom studietiden med kjærighet, mye oppmuntring og hjelp.

Stavanger, 2022

Sandra Svendsen

Sammendrag

Denne studien setter søkelys på hvordan en som lærer kan bruke lokalhistorie i samfunnsfagundervisningen og knytte det opp mot læreplanverket. Studien bygger på et empirisk datamateriale, samlet inn gjennom avisartikler fra lokalaviser og fra Stålverkets egne arkiver.

Motivasjonen bak studien var å se på hvordan en som lærer kan bruke lokalhistorie i samfunnsfagundervisningen og hvordan denne type historie kan være med på å bidra til et nytt perspektiv innenfor undervisningen.

Studien har brukt bedriften Stålverket på Jørpeland som eksempel. Materialet ble innhentet gjennom to lokalaviser og bedriftens egne protokoller. Avisartiklene og protokollene viser historien til Stålverket, både oppturen og nedturen til bedriften, gjennom årstallene 1960 til 1980.

Ut fra dette materialet har jeg skrevet ned fem hovedfortellinger og tre aspekter som tar for seg forskjeller og likheter mellom fortid og nåtid innenfor bedriften. Til slutt knyttet dette opp mot fagrelevans, sentrale verdier og kjerneelement. Det er også valgt ut tre utvalgte kompetansemål og laget forslag til hvordan en kan bruke dette materialet for å oppnå dem. Jeg har knyttet opp teorien mot empirien og diskutert relevans i forhold til samfunnsfagundervisning og hva elevene kan lære ved å bruke denne lokalhistorien.

Summary

This study highlights how a teacher can use local history in social studies in teaching and link it to the curriculum. The study is based on empirical data, collected through newspaper articles from local newspapers and from Stålverket's own archives.

The motivation behind the study was to look at how a teacher can use local history in social studies teaching and how this type of history can contribute to a new perspective within teaching.

The study has used the company Stålverket in Jørpeland as an example. The material was obtained through two local newspapers and the company's own protocols. The newspaper articles and protocols show the history of Stålverket, both the upturn and the downturn of the company, through the years 1960 to 1980.

Based on this material, I have written down five main stories and three aspects that address differences and similarities between past and present within the company. Finally, this is linked to professional relevance, key values and core elements. Three selected competence aims have also been selected and proposed how to use this material to achieve them. I have linked the theory to the empirical data and discussed relevance in relation to social studies teaching and what students can learn using this local history.

Innhold

1. Innledning.....	1
1.2 Stålverkets historie fra oppgaven til nedgang.....	2
1.2.1 Bedriften frem til 1960: vekstårene	2
1.2.2 Bedriften fra 1960 til 1980: Fra opptur til nedtur.....	2
1.3 Oppgavens rammer.....	5
2. Teori:	6
2.1 Hva er lokalhistorie, og hvorfor bruke det	6
2.2 Didaktikk.....	8
2.2.1 Historiedidaktikk	9
2.2.3 Elevenes historiske tenkning	10
2.4 Læreplanverket.....	11
3. Metode.....	13
3.1 Datainnsamling av protokollene.....	14
3.2 Datainnsamling av avisartiklene.....	17
4. Oppgangstiden ved Stålverket.....	18
4.1 Ansettelse og valg av styre i bedriften	18
4.2 Prosjekter og utbyggelse	20
4.3 Utvidelse av sosiale nettverk og samarbeid med andre aktører.....	24
4.4 Økonomien i bedriften.....	27
5. Nedgangstiden ved Stålverket.....	28
5.1 Nedgang av sosialt nettverk og samarbeid med andre aktører	28
5.2 Økonomien i bedriften.....	31
5.3 Konkursen	34
5.4 Arbeidsplasser angående bedriftens konkurs	36
6. Drøfting	40
6.1 Lokalhistorie knyttet opp til empirien	40
6.2 Det didaktiske aspektet.....	43
6.3 Læreplanverket.....	46
7. Avslutning	49
Referanseliste	54
Arkiv kilder	54
Stavanger Aftenblad avisinnlegg (sortert etter dato og årstall)	55
Strandbuen avisinnlegg (sortert etter dato og årstall).....	58

«Fra bygd til industriby», Stålverkets påvirkning på lokalsamfunnet i samfunnsfagundervisningen.

1. Innledning

Gjennom Stavanger Aftenblad den 18. november i 1910 kunne de 2316 innbyggerne i Strand kommune lese følgende overskrift «Elektrisk Staalverk paa Jørpeland» (Alsvik, 1991, s. 235). Dette var starten på et helt nytt kapittel for lokalsamfunnet, der Stålverket kom til å spille en viktig rolle i samfunnsutviklingen. Før denne bedriften ble etablert i bygda levde de lokale av blant annet jordbruk, fiske og salg av ved til Stavanger. Sagbruk og møller var også viktige inntektskilder for befolkningen. Stålverket ble opprettet på Jørpeland på grunn av at stedets beliggenhet var fordelaktig. Det var nært Stavanger, havnen var isfri om vintrene, med mange dampskipslinjer til de viktigste europeiske havnene samt god tilgang til elektrisk kraft (Alsvik, 1991).

Hvordan skulle denne bedriften komme til å bidra at Jørpeland gikk fra bygd til industriby? I denne oppgaven vil jeg undersøke Stavanger Staal A/S sin lokalhistorie gjennom protokoller og avisinnlegg fra Strandbuen og Stavanger Aftenblad fra 1960 til 1980. Mer konkret, tar oppgaven for seg oppturen og nedturen til en lokalbedrift og dens påvirkning på et lokalsamfunn og hvordan denne lokalhistorien kan bli brukt til undervisning på barneskolen for å oppnå utvalgte kompetansemål. For å kunne gjøre dette vil jeg se på hva lokalhistorie er og hvordan en didaktisk kan bruke lokalhistorien for å oppnå for eksempel kompetansemålene «Utforske og presentere samfunnsfaglige spørsmål, søke etter informasjon i ulike kilder og vurdere hvor nyttig informasjonen er til å belyse spørsmålene» fra 4.trinn og «Presentere en aktuell nyhetssak og reflektere over forskjeller mellom fakta, meninger og kommersielle budskap i mediebildet» fra 7.trinn. For å få et bedre innsyn i hva kildene forteller så presenterer jeg historien til bedriften og dens påvirkning på lokalsamfunnet fra 1960 til 1980. Det lokale kallenavnet til Stavanger Staal A/S er Stålverket, og jeg vil bruke begge navn gjennom oppgaven.

1.2 Stålverkets historie fra oppgaven til nedgang

1.2.1 Bedriften frem til 1960: vekstårene

Industriens gjennombrudd i Norge var mellom årene 1905 til 1916, der det var en uvanlig sterk vekstperiode i den norske økonomien. På grunn av mangel på muligheter for å overføre store kraftmengder over større avstander måtte fabrikkene legges nær fossefall og kraftstasjoner. Bedriften Stavanger Staal A/S var en av de bedriftene som trengte store kraftmengder, og lokaliserte seg på Jørpeland der det var rimelige mengder på kraft (Maaland, 2017, s. 12-14).

Under andre verdenskrig fra okkupasjonsårene 1940 til 1945 ble Stålverket satt i arbeid for den tyske krigsmakten, men både bedriften og samfunnet kom seg noenlunde helskinnet igjennom. Tiden etter krigsårene blir fremstilt som en strevsom men lykkelig tid, og dette preget utviklingen til Stålverket. Det ble mer modernisering, økt eksport, fagforeninger og samarbeid (Maaland, 2017).

Stålverket på Jørpeland var ikke bare viktig produsent av spesialstål for kommunen og fylket, men også på nasjonalt nivå. På 1960-tallet vokste bedriften og et nyanlegg ble tatt i bruk. En god del utstyr ble skiftet ut og modernisert for å kunne holde følge med både konkurrentene og den tekniske utviklingen. (Maaland, 2017, s. 131-)

Frem til 1960 tallet har det vært ulike momenter som har vært viktige for bedriften. Stålverket har vært med på å bygge ut Jørpeland med boligbygging, og selv om de ikke var like involvert i utbygning av infrastrukturen så var det mye på grunn av bedriften at det ble utbygd veier og kaier. Skole og helse var en av de viktige momentene kommunen fokuserte på, det var viktig at de offentlige tjenestene virket slik de skulle. Bedriften var med og bidro økonomisk til skolen og på grunn av tilgang til arbeid var det mange tilflyttere til Jørpeland. Gjennom hele historien til bedriften har det svinget høyt og lavt økonomisk. Bedriften var en gang nærme økonomisk ruin der utvidelsene av bedriften var blitt dyrere enn forventet og frem mot 1960 tallet var det flere slike rystelser (Maaland, 2017).

1.2.2 Bedriften fra 1960 til 1980: Fra opptur til nedtur

I starten av 1960 tallet hadde Stålverket nesten 1000 arbeidere og var en dominerende arbeidsplass i lokalsamfunnet. Bedriften var ikke bare dominerende angående arbeidsplassene, den var også en stor inntektskilde for kommunen. Bedriften var blant annet en stor boligbygger, og en stor andel av arbeiderne ved bedriften bodde i hus som Stålverket

selv hadde bygd og eide. Stålverket var blitt en stor bedrift i norsk målestokk og tredje største i Rogaland. På 60-tallet gikk både Jørpeland og Norge inn i forbrukersamfunnet og næringslivet gikk godt. Befolkningen fikk mer overskudd enn det de trengte til det nødvendige og kunne investere iblant annet kjøleskap, fryseboks, vaskemaskin og tv. Rasjoneringsordningen innenfor bilmarkedet ble opphevet og hvem som helst kunne kjøpe seg bil. Bygda fikk flere veier og kommunen overtok veier som tidligere hadde tilhørt Stålverket. Sentrum ble utbygget og skolen fikk nye bygninger.

Veksten i lokalsamfunnet hang entydig sammen med veksten på Stålverket. Veksten i bedriften gikk ujevnt, noen år var det bra vekst, og så kom noen labre år. I 1960-årene skjedde det stadig modernisering som skulle gjøre arbeidet lettere. I løpet av denne tiden kom en liten revolusjon angående lønnsystemet, bedriften gikk fra å ha akkordsystem til fastlønn med bonusordning. Noe annet som bedriften la stort trykk på var hvis de måtte legge ned deler av bedriften som ikke gikk som den skulle, så ville de flytte på arbeiderne til en annen avdeling. De mente det gikk større verdier tapt hvis arbeiderne måtte gå arbeidsløse selv om det kunne gi vanskeligheter for regneskapet til bedriften.

Konkurransen til andre bedrifter både nasjonalt og internasjonalt var økende. Det ble mer press mot prisene og tollsatsene. Flere land var selvforsynte med stål, men selv om det var hard konkurranse var det fremdeles stor forespørsel etter stål. Innenlands var bedriften Raufoss en stor trussel, de skulle lage de samme produktene og fikk statlig støtte for å starte opp. Industridepartementet prøvde å få til et samarbeid mellom Raufoss og Stålverket, men dette ble nedstemt. Ulike investeringer ble gjort og utbygging foregikk frem til midten av 1970-tallet. Jørpeland ble større og større som førte til at innbyggertallet vokste fra 1970-tallet til 1980-tallet med 3592 mennesker. Flere kvinner ble ansatt i ulike bedrifter og Stålverket begynte etter 1976 å ta inn kvinner i produksjonsavdelingene (Maaland, 2017).

Den store rystelsen som førte til konkursen som kom på 1970-tallet. Det ble en økonomisk krise for vestlig økonomi som førte til kollapsen ved Stålverket og en omveltning for lokalsamfunnet. En av de sentrale aspektene for at vesten hadde en god vekstperiode fra 1945 til 1973 var rikelig tilgang til billig olje fra Midtøsten, men så brøt det ut krig som gjorde at det ikke var like lett å få tilgang til denne oljen. Noe annet som var med på å føre til den økonomiske krisen var valutaprisene. Valutaforholdene ble mer ustabile, dollaren ble devaluert og både yenen og marken steg. Storbritannia lot også pundet flyte. Den amerikanske eksportavgiften og kursfallene på pund påvirket Stålverket der de fikk valutatap på store

pengesummer. På toppen av alt dette kom oljekrisen i 1973 til 1974. Denne krisen rammet tungindustrien, som skipsbygning, kull og stål (Maaland, 2017, s. 149-151)

Fra 1975 til 1977 ble den internasjonale krisen verre og nå ble norsk økonomi også påvirket. De norske bedriftene tapte markedsandeler og eksportvarer falt i pris. Stålverket hadde allerede kuttet ned arbeidsdagene til de ansatte til fire dager i uken slik at flere ansatte kunne få beholde jobben sin. Bedriften hadde store tap ved salg av varene sine, og det var stor bekymring for kommunen at de skulle miste den bedriften de var så avhengige av.

Kommunen merket de dårlige tidene på grunn av manglende inntekter fra bedriften. I et av møtene til kommunestyret ble det etterlyst tiltak for å skaffe nye arbeidsplasser til de som kom til å miste jobben sin. Det var allerede kommet en del nye bedrifter til Jørpeland, men en trengte flere for å få mer arbeidsplasser (Maaland, 2017, s. 152).

I nedgangstiden hadde Stålverkets direktør sivilingeniør Knut Kluge jevnlig kontakt med industridepartementet og orienterte om situasjonen ved bedriften. 13. oktober 1977 ble ca. 200 ansatte sagt opp og bedriften trengte statlig støtte for å overleve. Det foregikk mange møter på denne tiden mellom industridepartementet, ledelsen ved bedriften og Bergen bank. På grunn av de store likviditetslånene og underskuddene bedriften hadde så kunne ikke Bergen Bank gi mer støtte hvis staten ikke tok på seg ansvaret ved å dekke underskuddene, og dermed mistet bedriften både bankstøtte og støtte fra staten. Lille julaften kom nyheten om konkursen til de ansatte og dette skapte mye følelser og store sjokk. Mange arbeidere ville da satse på oljen, mens andre nektet å pendle for arbeid. Hva som ville skje med Jørpeland som bygd var nå veldig usikkert. Etter konkursen så var det positivitet til en ny oppstart på Stålverkets lokaler, de ville videreføre deler av virksomheten. Nye Stavanger Staal A/S ble opprettet og stiftet 15. mars 1978. En del av de som ble oppsagt av Stålverket fikk jobben tilbake (Maaland, 2017).

Stålverket kan by på mange spennende tematikker for elevene. Et eksempel er «veksten i lokalsamfunnet hang entydig sammen med veksten på Stålverket», hvordan påvirket bedriften lokalsamfunnet? Andre tematikker er konkurranse mellom bedrifter, modernisering, påvirkning av utlandet og økonomikrisen. Gjennom årstallene 1960 til 1980 hadde Stålverket først en opptur der det ble fokusert på utbygging og modernisering, før nedturen kom der bedriften kjempet om å overleve.

1.3 Oppgavens rammer

Stålverket var en viktig hjørnesteinsbedrift i lokalsamfunnet og bidro til oppbyggingen fra bygd til by. Målet med oppgaven er å diskutere hva en kan gjøre for å få elevene til å forstå hvilken betydning Stålverket har hatt for lokalsamfunnets utvikling.

Bakgrunn for valg av temaet i masteren er at jeg vil se på hvordan en kan bruke lokalsamfunnet i undervisningen. Det å kunne bruke momenter elevene har kjennskap til fra før vil gi dem et annet perspektiv på hva de skal lære. De kjenner kanskje til foreldre, besteforeldre eller andre som har arbeidet ved Stålverket som kan påvirke både interesse og relasjon til historien. Årsaken til at jeg har valgt protokollene og avisbildene er for å få to synsvinkler på Stålverkets historie, og for å kunne knytte disse opp mot kompetansemålene som jeg har valgt å fokusere på. Elevene skal blant annet kunne både søke etter informasjon i ulike kilder og presentere en aktuell nyhetssak, og her blir både protokollene og avisartiklene aktuelle.

Problemstillingen som er formulert for oppgaven er «hvordan jeg gjennom avisinnlegg og protokoller kan se hvordan bedriften Stålverket har påvirket lokalsamfunnet, og hvordan disse funnene kan brukes i samfunnsfags undervisningen». For å besvare denne problemstillingen, har jeg formulert følgende forskningsspørsmål; 1) Hva forteller avisinnleggene og protokollene om Stavanger Staal A/S sin historie? 2) Hvordan kan disse kildene brukes i undervisningen for å oppnå utvalgte kompetansemål?

Det første jeg kommer til å ta for meg i oppgaven er teorien. Hva lokalhistorie er, hvorfor bruke det og hvor en møter lokalhistorien. Deretter vil jeg ta for meg didaktikk, der jeg ser på hva historiedidaktikk er og elevenes historiske tenkning. Til slutt vil jeg ta for meg hvordan læreplanverket i samfunnsfag knyttes inn hvor det blir fokusert på fagrelevans, sentrale verdier, kjerneelementer, tre utvalgte kompetansemål og til slutt progresjon og vurdering. Etter teorien kommer empirikapitlene der jeg har funnet avisartikler og protokoll eksempler fra oppgangstiden og nedgangstiden til Stålverket.

Drøftedelen er delt opp i tre deler. Den første delen er lokalhistorie knyttet opp mot empirien. Her har jeg sett på hvorfor Stålverkets historie også er lokalhistorie, hva protokollene kan fortelle til elevene og hvilke hovedfortellinger som kommer frem gjennom de utvalgte kildene. Jeg har også kommet frem til ulike spørsmål til disse hovedfortellingene som kan skape mer nysjerrighet og refleksjon hos elevene.

I del 2 drøftes det didaktiske aspektet. Først knytter jeg opp hvordan didaktikk kommer inn i Stålverkets lokalhistorie og hvordan jeg kan ta i bruk den didaktiske trekanten. Så knytter jeg teorien opp mot Stålverket og hvordan denne historien kan være med på å blant annet styrke elevenes historiebevissthet, hvordan en kan bruke både Shemilts og hvordan de kan skille mellom årsak og motiv. Jeg har også valgt å fokusere på hvordan en kan knytte opp bedriften mot fortid og nåtid. Der elevene skal ut fra tre aspekter se på hvordan det var i de utvalgte årstallene i forhold til i dag. Den siste delen er læreplanverket. Her har jeg knyttet opp Stålverkets historie mot fagrelevans, sentrale verdier og kjerneelement. Jeg har diskutert og kommer med forslag til hvordan en kan arbeide med de tre utvalgte kompetansemålene. Til slutt har jeg diskutert hvordan en kan vurdere både progresjon til elevene underveis og hvordan en kan gjøre en vurdering etter endt tema. I avslutningen kommer jeg med en oppsummering av hovedpunktene gjennom oppgaven, der jeg beskriver hva jeg har forsket på og hva som ble drøftet. Etter Stålverket ble erklært konkurs startet den nye bedriften opp, Nye Stavanger Staal A/S, i avslutningen har jeg med hvordan dette foregikk og hva som kunne vært interessant å forske videre på.

2. Teori:

I dette kapittelet vil jeg presentere relevant teori som vil danne oppgavens rammeverk. Kapittelet er delt inn i 3 deler. I den første delen tar jeg for meg hva lokalhistorie er, kjennetegn på et lokalsamfunn og hvorfor bruke lokalhistorie. I den andre delen tar jeg for meg didaktikken i oppgaven. Der skriver jeg om hva didaktikk er, den didaktiske trekanten, historiedidaktikk, elevens historiebevissthet og elevenes historiske tenkning. I den tredje og siste delen har jeg tatt utgangspunkt i læreplanverket der jeg fokuserer på fagrelevans og sentrale verdier, kjerneelement, tre utvalgte kompetansemål, progresjon og vurdering i undervisning.

2.1 Hva er lokalhistorie, og hvorfor bruke det

Fortiden gir seg til kjenne på alle kanter og på svært mange måter rundt oss i nærmiljøet. Når en skal arbeide med lokalhistorie må en ha en definisjon å gå utfra. I boka *Handbok i lokalhistorie* skriver Sandnes (Sandnes, 1983, s. 9) at det ikke er noen definisjon på det, men ifølge Sandal er lokalhistorie et begrep. Han skriver at lokalhistorie både kan stå for en egenaktivitet og for et emne eller tema vi retter aktiviteten mot. Å skille mellom hva som er lokalhistorie eller ikke kan være vanskelig og er omdiskutert. Kategoriene innenfor lokalhistorie kan være bygden, gårdene og familiene. Det er viktig å skille mellom

småsamfunn og storsamfunn, (storsamfunns historie blir kalt rikshistorie). Hva en undersøker innenfor lokalhistorien kan være mangt, som for eksempel skildring av enkeltpersoner, særskilte hendelser eller institusjoner som byggverk, bedrifter eller organisasjoner (Sandal, 1983, s.10-12). Sandal påpeker også at lokalhistorie har noe med formidling å gjøre, at en må formidle historien ut fra hvem som skal lese det etterpå og at de lokale kan kjenne igjen historien. Han holder fast ved teorien om at lokalhistorie er historie om lokale samfunn.

Ifølge Sandal er kjennetegnene til et lokalsamfunn:

- Det gjelder et geografisk avgrenset bosetningsområde, der den indre kontakten mellom menneskene må være livligere og tettere enn på tvers av slike områdegrenser.
- Innbyggerne kjenner hverandre og har komplekse samspill.
- Innbyggerne har samme normer for sosial atferd.
- Området har fellestrekk i ressursgrunnlag, produksjonsliv og materiell kunst.
- Det er et fellesskap mellom innbyggerne.

Stålverkets lokasjon tilfredsstiller alle Sandals kjennetegn ved at Jørpeland er et geografisk avgrenset bosetningsområde der menneskene kjenner hverandre og har et fellesskap gjennom samme normer for sosial atferd.

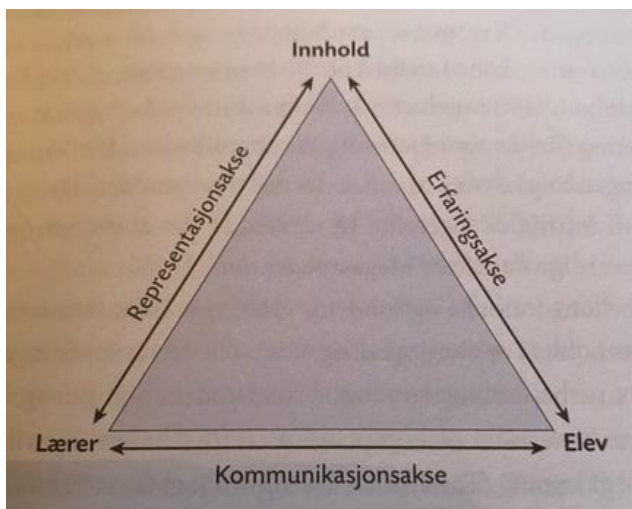
Det å ta i bruk lokalhistorie kan ifølge Sandnes ha en pedagogisk verdi. «En spesiell begrunnelse for lokalhistorie som både faghistorikere og andre har brukt, er den pedagogiske verdien det har å ta utgangspunkt i den nære historien ved fremstilling og formidling av historie, ikke minst for skolebruk. Om det nå gjelder fremveksten av gårdssamfunnet i førkristen tid, husmannsvesenet på 1700-tallet, 1800-tallet eller innføringen av det kommunale sjølstyret, så vil emnene bli mer nære, fattbare og engasjerende om de fremstilles gjennom lokale eksempler fremfor i generelle, allmenne vendinger ... Slik blir lokalhistorien et inntak i å tilegne seg og forstå allmennhistorien» (Sandnes, 1983, s. 13). Ved å bruke lokalhistorie styrkes tilknytningen til lokalsamfunnet og gjør nærmiljøet rikere og mer levende. Stålverket på Jørpeland har lenge vært en hjørnesteinsbedrift og viktig for mange, lokalene er store og ligger nærme sentrum. Dette gjør at mange elever har sett lokalene og kjenner noen som har arbeidet der tidligere. Lokalhistorien kan også gjøre at elevene synes temaene er mer engasjerende for det er gjenkjennbart.

Når en søker etter lokalhistorie pleier en ofte å gå frem ved å se etter den i bøker, og de bøkene som ofte gir lokalhistorie er bygdebøker og by-historiebøker. Ofte er det lokallag som driver med slik forskning og skriver bøker. I lokalhistorie får vi kunnskap om menneskene

som tilhører lokalsamfunnet og familiene deres. Lokalhistorie bøkene kan ofte være kategori delt, for eksempel kan kategoriene være kirken, skolen, bosetningsmønster, arbeidsplasser, industri og kommunestyre (Sandal, 1983, s. 14). Elevene må vite hvor en kan finne informasjon om lokalhistorie for å kunne hente ut det som er relevant for læringen deres. Lokalhistorien som kommer frem gjennom protokollene er bedriftens egne refleksjoner og notater fra den utvalgte tidsperioden, mens gjennom avisartiklene kommer det frem hvordan både bedriften og lokalbefolkningens syn på tidsperioden blir presentert gjennom media. Selv om protokollene og aviskildene ikke kommer inn under Sandals lokalhistorie bøker kan det være nyttig at elevene får vite mer om hvor de kan finne mer informasjon om sitt lokalsamfunn hvis de vil forske videre innenfor utvalgte temaer.

2.2 Didaktikk

Ifølge Lyngsnes og Rismark «omhandler didaktikk spørsmål om undervisning og læring, og disse spørsmålene vil være knyttet til et eller annet daginnhold» (Lyngsnes & Rismark, 2016, s. 25). Begrepet didaktikk omhandler å belære, formidle, undervise, analysere og bevise. Ved å bruke didaktikk i undervisningen så tilegner vi elevenes evne til å selv tilegne seg

kunnskaper, ferdigheter og holdninger i et mangeartet informasjonssamfunn (Lyngsnes & Rismark, 2016, s. 25).

Figur 2.4. Fra K. Lyngsnes & M. Rismark. (2016, s. 25). *Didaktisk arbeid*.

Ifølge den didaktiske trekanten (figur 2.4) ovenfor vil en læringssituasjon omhandle tre elementer, innhold, elev og lærer. Mellom disse elementene er det tre akser, representasjonsaksen, erfaringsaksen og kommunikasjonsaksen. I denne oppgaven vil den didaktiske trekanten være relevant, når en skal legge frem Stålverkets historie må ta hensyn til alle de tre aksene og hvordan en presenterer de ulike aspektene ved bedriften. Når en planlegger undervisningen velger læreren hvordan disse aksene fremlegges.

Representasjonsaksen er mellom læreren og innholdet i undervisningen, lærere velger hvordan de vil representere ulikt lærestoff. Læreren må forholde seg til læreplanen, men kan planlegge undervisningen selv slik de ønsker innenfor læreplanens grenser.

Kommunikasjonsaksen er forholdet mellom lærer og elevene i undervisningen, om hvordan det kommuniseres i undervisningstimen. Den siste aksene er erfaringsaksen, den fremhever elevenes forhold til innholdet i undervisningen. Den didaktiske trekanten kan brukes som enten en modell eller et redskap for å planlegge og analysere undervisningen (Lyngsnes & Rismark, 2016, s.25-26).

I denne oppgaven skal jeg bruke denne modellen når jeg skal legge frem hvordan en kan bruke de utvalgte kildene i undervisningen for å oppnå kompetansemålene. Å kunne knytte opp de tre aksene i undervisningsplanleggingen, og hvordan en kan knytte dem opp mot ulike tilnæringsmetoder for undervisningen. Jeg skal drøfte hvordan en kan presentere innholdet om Stålverket gjennom ulike kommunikasjonsmetoder med hensyn til mulige erfaringer elevene kan ha.

2.2.1 Historiedidaktikk

Ifølge Lund innebærer historiebevissthet at elevene må ha kunnskap om fortiden og jo mer kunnskaper en har, jo mer kvalifisert er historiebevisstheten. «Denne kunnskapen skal være en felles referanseramme mellom generasjonene, skape samhörighet og en felles nasjonal identitet. Begrepet bærer også i seg forventninger om at historiske kunnskaper skal bety noe for holdninger og handlinger i nåtiden, men også fremtiden...» (Lund, 2020, s. 26).

Ifølge Lund så består historiebevissthet av mange aspekter, og at vi bruker fortiden både bevisst og ubevisst. Daglige hendelser og tanker kan gjøre at en tenker på hva som skjedde før og hva som kan skje i fremtiden (Lund, 2020, s. 28). For eksempel at et barn ser et bilde fra besteforeldrene sin fortid, dette kan utløse mange spørsmål om hvordan det var i den tidsperioden i forhold til nå. Her kommer det en kobling mellom de ulike tidsdimensjonene: fortid, nåtid og fremtid. Historiebevissthet kan ikke bare handle om fortiden, den handler også om hvordan vi tolker både fortid og nåtid som gjør at vi kan få en forståelse av hvordan fremtiden kan bli (Lund, 2020, s. 28). Disse tidsdimensjonene går inn i hverandre og gjør at vi også kan få en forståelse av hvordan den eksisterende nåtiden har blitt til ved å se på hvordan fortiden utviklet seg opp gjennom årene.

Gjennom historiebevissthet kommer begrepet kulturminne inn, ifølge Store norske leksikon er kulturminne «... blitt definert som konkrete, som regel synbare, spor etter eldre tiders liv og

virke. Med de hurtige endringer i levevilkår og levevis som har funnet sted i moderne tid, hvor dagens samfunnsprodukt er morgensdagens kulturminne, har begrepet fått en videre tolkning, og kan omfatte kulturhistorisk verdifulle gjenstander, byggverk og anlegg av forholdsvis ny dato» (Solberg & Tschudi-Madsen, 2020). Stålverket er et byggverk/anlegg som har bidratt til et kulturhistorisk spor etter hvordan lokalsamfunnet ble bygget opp under bedriftens levetid.

Ved å bruke Stålverket på Jørpeland som eksempel vil elevene forbedre historiebevisstheten sin ved å lære om hvordan denne hjørnesteins bedriften har vært med på å forme Jørpeland fra bygd til industriby. De vil få en forståelse av hvilke holdninger og handlinger det var i fortiden, og hvordan disse har vært med på å påvirke tiden frem til i dag. Her kommer Sandals kjennetegn på et lokalsamfunn inn. Stålverket gjelder et geografisk avgrenset bosetningsområde der den indre kontakten mellom menneskene er tett. Stålverket har skapt et fellesskap mellom innbyggerne der de arbeidet sammen om bedriftens ve og vel.

2.2.3 Elevenes historiske tenkning

Et begrep som står sentralt i elevenes historiske tenkning er «hverdagsforestilling» eller «hverdagsforståelse». Begrepet beskriver som regel misforståelser og kan sperre for ny kunnskap for elevene innenfor historiefaget. Ifølge Shemilt kan elevenes forståelse beskrives i fire nivåer. I det første nivået klarer ikke elevene å skille mellom hva de vet og hvordan de kan vite det, de kan ikke se forskjeller på kilder og det som står i lærebøkene. I det andre nivået ser elevene at historisk kunnskap er noe som de kan oppdage. På det tredje nivået må elevene arbeide seg frem til den historiske kunnskapen. Mens i det fjerde og siste nivået kan elevene se at en kan rekonstruere historiske fremstillinger og se sammenhenger og motiver gjennom historien. Når elevene bruker en kilde klarer de å se hvor viktig det er med sammenheng og bakgrunn for bruket av kilden (1987, referert i Lund, 2020, s. 38-39). For å få elevene opp på nivå fire er det viktig å arbeide nøye med kildebruk og refleksjon i undervisningen slik at de får opparbeidet en forståelse ved bruk av kilder. Målet gjennom å bruke lokalhistorien til Stålverket er å få elevene opp på Shemilts nivå 4 der de kan være kildekritiske og reflektere over hva de har lest i de ulike kildene.

Ifølge Lund «Elevers forståelse av begrepet endring tar utgangspunkt i deres egen hverdagsforståelse av endringer» (Lund, 2020, s. 40). Elevene tenker at endring oppstår når noe skjer, og hvis det ikke hender noe så forekommer ingen endringer. Hvis en bruker en faglig synsvinkel så oppstår det ikke et tomrom der det ikke skjer noe.

Endringer i historien foregår i langsomme og store prosesser, som for eksempel befolkningsvekst, utvikling av teknologi og økonomiske endringer. Selv om dette ofte skjer gradvis kan en se tilbake og se hovedmomenter som var med i endringen, og for å se endringer kan en sammenligne fortiden og nåtiden for å trekke ut momentene som var med og gjorde endringen. Hvis elevene kun ser endringer ut fra hendelser kan dette være med å sette en sperre for å se at endringer skjer kontinuerlig. De kan og tenke at med endring kommer fremskritt, noe som kan føre til nedlatende holdninger til fortiden. Oppfatningen av at det er positiv fremdrift i endring kan komme fra foreldre og besteforeldre som forteller om hvordan det var i fortiden og at det er enklere i nåtiden. Et eksempel her kan være å fremkomstmidler, at besteforeldre eller oldeforeldre måtte gå til skolen når de bodde langt borte, men at elevene nå kan ta buss. Det er ikke alle endringer som er positive for nåtiden, som for eksempel kan fremskritt i teknologien føre til et større trusselbilde mot menneskeheten med tanke på våpen og overvåking. Endringene ved Stålverket skjedde i store prosesser der bedriften gikk fra å ha en opptur til en nedtur som endte i konkurs. En kan trekke ut momenter som nye utvidelser som trengte flere ansatte til økonomikrisen som var med på å gjøre bedriften konkurs. Ved å reflektere over Stålverkets endringer kan elevene få et større bilde av hvordan denne bedriften var med på å endre Jørpeland sitt lokalsamfunn, med for eksempel tilgang til arbeidsplasser.

Elevenes historiske tenking er viktig når en skal ta i bruk Stålverkets historie. Når en ser på Shemilts 4 nivåer er det viktig som lærer å arbeide med lærestoffet på en slik måte at elevene ikke bare kan lese om Stålverket og gjenfortelle, men at de kan sette de ulike hendelsene inn i en historisk kontekst som gjør at sammenheng og motiver for de ulike hendelsene kommer frem gjennom en rød tråd. Det er også viktig å tenke på elevenes forståelse av endring, at de har ulike oppfatninger av hva endring er og hvordan endringer oppstår. At endringer kan skje selv om de ikke er synlige og at endringene kan skje langsomt. Ved Stålverket har endringene både vært små og langsomme, men også store synlige endringer som har endret mye med bedriften. Elevene må kunne forstå årsakene som inntraff bedriften og hvorfor bedriften handlet som den gjorde selv om det endte med konkurs og mange mistet arbeidet.

2.4 Læreplanverket

Under fagrelevans og sentrale verdier står det: «Samfunnsfaget skal bidra til engasjement, kritisk tenking, skaparglede og utforskartrøng og byggje opp under haldningar og verdiar som toleranse, likeverd og respekt. Gjennom samfunnsfaglege tenkjemåtar og metodar skal elevane utvikle eit aktivt medborgarskap bygd på medvit om demokrati, miljø, menneskerettar, likestilling og verdien av mangfald» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Målet

med samfunnsfaget er å få elever til å bli medborgere som er engasjerte, deltagende og klarer å tenke kritisk. Elevene skal forstå hvordan vi som mennesker er skapt av historien, men også at vi er historieskapende. Samfunnsfaget skal også bidra til at eleven skal få en større forståelse av seg selv og hvordan de kan påvirke både sitt eget liv og fremtiden (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Når en ser på kjerneelementene til læreplanverket i samfunnsfag er det ett som er mer essensielt for denne oppgaven og det er identitetsutvikling og fellesskap. Udir forteller at «elevane skal få innsikt i korleis menneske utviklar identitet og tilhøyrslse, og korleis dei samhandlar med andre. Dei skal forstå kvifor menneske søker saman i samfunn, og korleis identitetsutvikling og fellesskap blir påverka av geografiske, historiske og notidige forhold. Det inneber ulike perspektiv på kva eit godt liv kan vere, og at elevane utviklar både historiemedvit og handlingskompetanse ved å forstå seg sjølve med ei fortid, notid og framtid» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Gjennom Stålverkets historie får elevene et innblikk i hvordan Jørpeland som bygd søkte sammen og fikk en ny identitet gjennom bedriften. Bygden ble kjent på bakgrunn av bedriften og fikk et nytt fellesskap.

De tre kompetansemålene jeg har valgt å ha fokus på er ut fra læreplanverket (utdanningsdirektoratet, 2020) er:

- «Presentere en aktuell nyhetssak og reflektere over forskjeller mellom fakta, meninger og kommersielle budskap i mediebildet» fra 7.trinn.
- «Utforske kulturminne og hvordan menneskene levde i den tiden kulturminnet er fra, og sammenligne hvordan vi lever i dag» fra 4. trinn.
- «Utforske og presentere samfunnsfaglige spørsmål, søke etter informasjon i ulike kilder og vurdere hvor nyttig informasjonen er til å belyse spørsmålene» fra 4.trinn.

Gjennom disse kompetansemålene vil jeg ta sikte på protokollene og avisinnleggene og se på hvordan elever kan arbeide med disse for å oppnå målene. For å kunne se til at disse kompetansemålene er blitt oppnådd kommer progresjon og vurdering inn.

Progresjon i fagene på skolen er forskjellige, for eksempel i matematikk så lærer elevene videre på det de lærte forrige time. I historiefaget er progresjonen annerledes, for ofte lærer de nye fakta for hver ny undervisningstime. Så progresjonen i historiefaget baserer seg på økning i kunnskap, til mer de lærer og forstår, jo mer progresjon er det. Når elevene får ny kunnskap, kan de sette dette inn i en større sammenheng og gjerne få en rød tråd gjennom historien. Når de også får forståelse for nøkkelbegrepene i historiefaget kan de ta disse i bruk og bygge ut

forståelsen sin for de ulike aspektene som oppstår når de arbeider med historie (Lund, 2020, s.183).

Vurdering for læring baserer seg ofte i skolen på memorering og reproduksjon av hva elevene husker fra undervisning og lærebøkene. Ofte når et tema er over så blir elevene testet i form av vurdering der formålet er å se om elevene kan sortere, klassifisere og sertifisere kunnskapen de har tillært seg. På grunn av at dette ikke er et didaktisk opplegg som jeg skal gjennomføre kan jeg ikke planlegge en konkret vurdering elevene skal gjennom. Selv om jeg ikke kommer til å lage et vurderingsopplegg så er det viktig å diskutere rundt hvordan en kan vurdere elevenes tillærte kunnskaper og hvordan dette kan knyttes opp mot læreplanen.

3. Metode

I denne studien vil det bli mest aktuelt å bruke en kvalitativ tilnærming når jeg samler inn datamateriale, med bruk av avisinnlegg fra lokalavisene Strandbuen og Stavanger Aftenblad samt arkiv kilder fra selve bedriften Stålverket. Utgangspunktet for valg av metode var problemstillingen: Hvordan jeg gjennom primærkilder kan se hvordan bedriften Stålverket har påvirket lokalsamfunnet, og hvordan disse funnene kan brukes i samfunnsfags undervisningen.

Ifølge Dalland er «de kvalitative metodene tar sikte på å fange opp mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle» (Dalland 2018, s. 52). Kjennetegnene for kvalitativ orientering (Dalland, 2018, s.53) er:

- Følsomhet, en får frem best mulige gjengivelser av de kvalitative variasjonene.
- Dybde, en går i dybden innenfor forskningen der en får mange opplysninger om få undersøkelsesenheter.
- Det særegne, at en får frem det som er spesielt av innholdet.
- Fleksibilitet, en kan ha ustrukturerte observasjoner.
- Nærhet til feltet, datainnsamlingen skjer i direkte kontakt med feltet.
- Helhet, den dataen en samler inn tas det sikte på å få frem sammenhengen og helheten.
- Forståelse, hvordan en fremstiller gjør å formidle forståelse.
- Deltaker, jeg som forsker ser fenomenet innenfra og erkjenner påvirkning og delaktighet.

Forskningsdesignet jeg vil bruke i oppgaven er casestudie. Ifølge Thagaard «Case-studier kjennetegnes ved undersøkelsesopplegg som er rettet mot en eller flere enheter eller caser.

Studiene omhandler en eller flere enheter. Hver enhet (eller case) representerer en avgrenset kontekst, og grensene for enheten må identifiseres tidlig i forskningsprosessen. Case-studier kan defineres som intensive undersøkelser av et fåtall analyseenheter. Hovedpoenget er å oppnå rikholdig informasjon om de enhetene eller casene som studien retter oppmerksomheten mot. «Thagaard, 2018, s.51). Fremgangsmåten i case-studier er å rette analysen mot en eller flere enheter som representerer studiens case. De enhetene slike studier retter oppmerksomheten mot, kan være personer, grupper, eller organisasjoner. Creswell og Poth (2018, s.96-97) karakteriserer case-studier som en spesiell form for design innenfor kvalitativ forskning hvor vi studerer en avgrenset enhet eller flere avgrensede enheter. Den avgrensede enheten jeg vil studere i denne oppgaven er Stålverket og empirien jeg har funnet om bedriften. Jeg vil analysere innholdet i de forskjellige kildene og se på hvordan jeg kan bruke dem til å presentere hvordan Stålverket var med på å forme lokalsamfunnet på Jørpeland. Jeg vil også se på hva Stålverket har bidratt med både lokalt, nasjonalt og internasjonalt, sosialt og økonomisk. Årsaken til at jeg har valgt ut årstallene 1960 til 1980 er fordi bedriften gikk fra å ha en opptur med vekst til en nedgang som førte til konkurs.

3.1 Datainnsamling av protokollene

De første primærkildene jeg tar for meg i oppgaven som skal være med å støtte opp om oppgaven er protokollene til Stålverket. Disse protokollene er arkivert hos SAST (Statsarkivet i Stavanger) under Pa (privat arkivet). Disse arkivene inneholder klausulert materiale, derfor måtte jeg søke om forskerinnsyn til de arkivene som ville bli aktuelle for oppgaven min. De aktuelle arkivene som var relevante var blant annet møtebøker, referatsprotokoller, saksarkiver og egne trykksaker fra 1960 til 1980. Da jeg skulle bruke materialet i et forskerperspektiv ble søknaden godkjent, og de aktuelle arkivene ble bestilt inn. I denne informasjonen så jeg at selv om de inneholdt mye viktig så vil avisinnleggene være enklere for elevene å hente ut informasjon fra. Protokollene blir for de elevene som vil gå i dybden av informasjonen til Stålverket.

Jeg gikk gjennom møtebøkene, referatsprotokollene og forhandlingsprotokollene til Stavanger Staal A/S, ved tidligere navn Scana Stål A/S, for å se hvilken informasjon jeg kunne ta i bruk og hva som ville være nyttig for elevene. Gjennom disse elementene var det informasjon som kan brukes. Eksemplene ut fra hva disse protokollene inneholdt har jeg tatt med i empirikapitlene. Når en ser gjennom bedriftsforsamling og representantskapsprotokollene til Scana Stål A/S finner en blant annet møtebøker, referatsprotokoller og forhandlingsprotokoller.

Opplegg for møtene:

Bedriftsforsamling og representantskapsprotokoller 1960-1978:	I bedriftsforsamlingene og representantskapsprotokoller fra 1960 til 1978 er de ulike møtene skrevet opp med nesten samme oppskrift hver gang. Møtereferatets dato og innkallings nummer på møtet står øverst, så kommer dagsorden over hva de skal ta opp på møtet og hvem som er til stede. Så er det et referat over de ulike sakene som tas opp og orientering. Det er en egen kategori som heter eventuelt der det tas opp ting som blir aktuelle å diskutere der og da og til slutt kommer datoen for neste møte. På disse ulike styremøtene tas det opp valgstyre, og hvem som har de aktuelle rollene i bedriftsstyret. Det tas opp status på prosjektene og nye utbygginger. Årsregnskapet, generell orientering og hvordan situasjonen ved arbeidsstedet har endret seg over tid ¹ .
Generalforsamlinger:	Det møtes til generalforsamling, her diskuteres hendelser ved bedriften og hvem som skal sitte i selskapets styre ² .
Styremøter:	Stålverket holdt månedlige styremøter der de diskuterte ulike hendelser bedriften stod ovenfor og andre viktige hendelser som angikk bedriften. Hvem som styrte og hvordan arbeidsforholdene ved bedriften var ble også diskutert. Stålverket var med på å finansiere boligbygging på Jørpeland og diskuterte ved disse møtene

¹ Bedriftsforsamling og representantskapsprotokoller, SAST/A-100736/2/A/Aa/L0005

² Generalforsamlingsprotokoll, SAST/A-100736/2/A/Aa/L0005/0003.

	byggingsprosjektene. Årsregnskapet ble gått gjennom, deriblant reiser, budsjetter, ordrestokk, kassakrediten, valseverket og utsiktene ut året. Samarbeid med andre bedrifter samt fremtidige samarbeidsmuligheter, investeringer som var nødvendige, pensjonsordninger, utbyggingsmuligheter og Raufoss saken ³ .
Styreprotokoller 1078-1980:	I styreprotokollene til Nye Stavanger Staal A/S står det om omfanget av driften og opptrappingsplaner ⁴ .
Sak og korrespondansearkiv fra 1960 til 1980:	I sak og korrespondansearkivene finner vi en del informasjon om blant annet kontrakter og rapporter. Det er kontrakter for stålstøperiet, likviditetslån, pantelån, pantobligasjoner og kontrakter vedrørende utvidelser av smelteverket ⁵ .
Egenproduserte trykksaker:	Stålverket har en hel del av egenproduserte trykksaker. Disse trykksakene er manualer for hvordan de behandler stål, om historien deres, hvilke typer stål det er og størrelser på de ulike produktene. De fleste av disse manualene er på norsk, men noen av dem er trykket på tysk. Disse manualene er nok laget for arbeidere ved bedriften og for andre bedrifter for å få en innsikt i hvordan produksjonen ved Stålverket fungerte ⁶ .

Når en ser gjennom alt datamaterialet, er det mye elevene kan bruke for å finne ut mer om Stålverket og hvordan driften foregikk. Hvordan de noterte ned møtene sine, hvordan

³ Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/As/L0002, L0003 & L0004.

⁴ Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/As/L0002, L0003 & L0004.

⁵ Korrespondanse, SAST/A-100736/2/A/As/L0005 & L0006

⁶ Trykksaker, SAST/A-100736/2/X/L0001

styremøtene foregikk, hvordan de holdt rede på kontrakter og rapporter finnes i Statsarkivet. Når jeg gikk gjennom alle papirene så jeg at selv om det fantes mye informasjon som kunne bli tatt i bruk så vil avisinnleggene være mer nyttefulle for elevene. Disse protokollene kan være vanskelige å lese og forstå. For de elevene som vil gå dypere inn i selve Stålverkets historie, vil disse protokollene gi mer konkret fakta. Avisartiklene tar for seg historien til Stålverket gjennom lokalsamfunnet, nyhetssaker, intervjuer og observasjoner og gir dermed flere typer informasjon i forhold til protokollene.

3.2 Datainnsamling av avisartiklene

De andre primærkildene jeg tar for meg er avisene Strandbuen og Stavanger Aftenblad. Målet med å se gjennom avisene var for å bedre forstå hvordan Stålverket har påvirket lokalsamfunnet over tid og hvordan dette har blitt presentert i lokale aviser.

Målet var å se på alle avisinnleggene til Strandbuen fra 1960 til 1980, men siden avisen ikke ble grunnlagt før 1964 så ble det fra dette årstallet. Jeg fant avisene fra disse årstallene på det lokale biblioteket på Jørpeland. Jeg gikk gjennom avisene fra første avis frem til 1980, og så etter alle artikler som inneholdt noe om Stålverket. Jeg noterte datoene og hva hovedpunktene var og eksempler fra innleggene. Angående Stavanger Aftenblad så ligger alle avisene på nettstedet deres. Der kan en søke opp årstall og søkeord for å minimere søkertallet. Jeg stilte inn årstallene fra 1960 til 1980 og brukte søkeordet «Stålverket Jørpeland». Deretter gikk jeg gjennom alle avisinnleggene som inneholdt søkeordene og skrev ned likt på samme måte som med Strandbuens artikler.

I begge avisene lette jeg etter informasjon som kunne være med å gi et innblikk i hvordan økonomien til Stålverket har blitt presentert, om bedriften har vært involvert med andre bedrifter, hvordan den har bidratt sosialt og annet stoff som kunne være relevant. Ut fra all denne informasjonen var hovedfokuset på hva jeg lette etter hvordan Stålverket har vært med på å bidra til lokalsamfunnet.

Ut fra avisinnleggene og et par eksempler fra protokollene har jeg valgt å dele empirien i 2 kapitler (kapittel 4 og 5), der kapittel 4 omhandler oppgangstiden til Stålverket mens kapittel 5 omhandler nedgangstiden. Ut fra avisartiklene har jeg laget underkategorier i kapittel 4 og 5, dette har jeg gjort for å få en bedre oversikt over hovedfortellingene til Stålverket.

Oppgangstiden:

- Ansettelse og valg av styre i bedriften

- Prosjekter og utbyggelser
- Utvidelse av sosiale nettverk og samarbeid med andre aktører
- Økonomien i bedriften

Nedgangstiden:

- Innskrenkning av sosialt nettverk og samarbeid med andre aktører
- Økonomien i bedriften
- Konkursen
- Arbeidsplasser angående konkursen

Ut fra dette har jeg valgt å skrive om innholdet til en narrativ historie der jeg påpeker hvordan lokalsamfunnet og bedriften har blitt påvirket av vekst, utvidelser, økonomi, arbeidsledighet og konkurs. Jeg har også sett på hvordan bedriften har påvirket menneskene rundt seg, lokalsamfunnet og andre instanser. I neste kapittel skal vi se på hvilken informasjon protokollene og avisene representerte gjennom oppgangstiden til Stålverket

4. Oppgangstiden ved Stålverket

I dette kapittelet vil jeg presentere empirien jeg har samlet inn fra avisartiklene til Strandbuen, Stavanger Aftenblad og fra statsarkivet i Stavanger angående oppturen til Stålverket. Deretter vil jeg analysere innholdet og presentere de funnene som er relevant for å fremlegge Stålverkets historie.

4.1 Ansettelser og valg av styre i bedriften

Fra 1960 og frem til konkursen var det store utvidelser og moderniseringer ved bedriften. Dette gjorde at det var behov for flere ansatte for å få hjulene til å gå rundt. I tillegg til flere ansettelser av arbeidere foretok generalforsamlingen valg om blant annet hvem som skulle sitte i selskapets styre og i 1967 selskapets nye direktør. Avisene rapporterte om hvem denne nye direktøren var og hvor mange som ble ansatt av bedriften.

Frem til konkursen var det store utvidelser ved bedriften som gjorde at det var rom for nye arbeidsplasser og ansettelser. Strandbuen forteller i et avisinnlegg om at det går bra for bedriften og at de ansetter flere arbeidere. «Stor utvidelse ved Stavanger Staal A/S, Skandinavias største og mest moderne støperi. Stålverkets nåværende lokaler er utilstrekkelige, for nå vil de ta i bruk en del kvinnelig arbeidskraft og dermed må sanitære anlegg fordobles. Bedriften trenger 40 millioner kroner og disse pengene vil først og fremst gå til å gjøre arbeidsplassene triveligere og miljøvennlignere. Artikkelen forteller videre litt om

produksjonsmetoder før den avslutter med å fortelle om hvor mange ansatte det er ved bedriften. Det var for det øyeblikket ansatt 40 personer, men etter at nybygget skal komme så vil de ansatte 50 arbeidere til. Av de 50 nye arbeiderne vil ca. halvparten bli kvinner, og det nye støperiet blir Skandinavias største og mest moderne⁷». Dette viser at bedriften var på vei oppover og hadde behov for større arbeidskraft.

Ut fra protokollene så velger generalforsamlingen den 20 april i 1961 selskapets styre, som skal bestå av 3 til 4 medlemmer samt selskapets administrerende direktør.

Generalforsamlingen har en viktig rolle innenfor styret til selskapet. Forsamlingen kan blant annet hvert år velge to varamenn for styret. Den 25 mars i 1964 kommer generalforsamlingen med forslag til vedtektsendring. Forsamlingen vil nå at styret fremdeles skal bestå av 3 til 4 medlemmer, samt at styrets administrerende direktør som ansettes av styret med forbehold om adgang til oppsigelse som bestemt i lov om aksjeselskapet §53. forslaget om endring vil være at funksjonstiden for de førstnevnte styremedlemmene er 2 år. Gjenvalg kan finne sted såfremt vedkommende styremedlem ikke har fylt 70 år. Den 8. august 1967 ble det holdt en ekstraordinær generalforsamling der de skulle foreslå ny ansettelse av administrerende direktør. Generalforsamlingen sluttet seg enstemmig til styrets innstilling og ansatte sivilingeniør Knut Kluge. Gjennom årene ble det innkalt til ordinære generalforsamlinger, et eksempel er 25. april i 1969. De tok opp styrets beretning og årsregnskap for 1968. Det ble valgt nye styremedlemmer og styret fikk også meddelt ansvarsfrihet⁸. Disse protokollene om generalforsamlingene tok for seg hva som foregikk i selskapets styre, og en kan se at avisene rapporterte om den nye direktøren.

Avisene rapporterte ikke bare nye ansettelser i bedriften, men også om hvem som var styrende direktør. Det første innlegget som Strandbuen skrev om bedriften ut fra de årstallene jeg fokuserer på handler om hvem som var styrende direktør og om hvem som overtok etter han. Avisinnlegget forteller også om hva den nye direktøren hadde klart å oppnå gjennom sin tidligere karriere og litt om hvordan han overtok stillingen. Bedriften gikk fra å ha Sverre G. Osland som direktør til Knut Kluge. I artikkelen blir det fortalt om Sverre G. Osland sin bakgrunn og hva han hadde gjort for bedriften som direktør. Under hans ledelse ble det en ny tid for Stålverket organisasjonsmessig. Bedriftsrådet ble opprettet, akkorder ble avskaffet og fast lønssystem ble innført. Osland hadde også en ide om å skape et industrielt demokrati der de ansatte ikke skulle føle seg under ledelsen, men at de skulle forstå at bedriften og de

⁷ Nr. 4, Oktober 1974, Strandbuen

⁸ Generalforsamlingsprotokoll, SAST/A-100736/2/A/Aa/L0005/0003.

ansatte skulle være ett. Det nye lønssystemet skulle gjøre at lønnen ble mer lik uansett om bedriften hadde oppturer eller nedturer produksjonsmessig. Avisinnlegget beskriver at direktøren vil bli savnet på Jørpeland's viktigste arbeidsplass, og at bedriften også samarbeider med småindustrien på Jørpeland. Knut Kluge som overtar som direktør har jobbet på Stålverket i 11 år og har samarbeidet nøye med tidligere direktør Osland for å få opplæring⁹. Her kan en se at de valgte den nye direktøren med omhu med tanke på at han hadde tidligere erfaringer og skulle kunne håndtere utfordringene som kom med jobben.

Bedriften var som nevnt Skandinavias største og mest moderne støperi, der de tilrettela for at arbeidsplassene skulle være trivelige og miljøvennlige for både for daværende ansatte og nykommerne. Det var også godt samarbeid mellom tidligere direktør og Kluge som skulle ta over for å få mest mulig fin overgang. Kluge arbeidet frem en demokratisk ledelse, der ansatte kunne føle seg hørt.

4.2 Prosjekter og utbyggelser

For å opprettholde statusen og være en konkurransedyktig bedrift måtte Stålverket stadig modernisere og utvide. Det ble startet store prosjekter til millioner av kroner for å gjennomføre dette, i tillegg til kurs for de ansatte. En kan se at dette var en oppgangsperiode for bedriften på grunn av stor satsing.

Ved Stålverket var det stadig nye utvidelser og modernisering for å holde bedriften gående og at den skulle være konkurransedyktig. Gjennom avisartikler fra både Strandbuen og Stavanger Aftenblad ser en at de dokumenterer nytt om bedriften angående nye prosjekter. Stavanger Aftenblad gjorde et intervju den 21. august 1967 med den nye tekniske direktøren ved Stålverket der han fortalte at produksjonsapparatet må bli mest mulig effektivt. Det er et hardt konkurransemiljø og derfor er bedriftens viktigste målsetting å ha en størst mulig rasjonalisering og effektivisering av Stålverkets produksjonsapparat. Han forteller videre at i de fem siste årene har bedriften investert atskillig store summer i nye maskiner, i forbedringsmontasje, i modernisering og rasjonalisering. Sammen med investeringene og flinke ansatte kan de imøtekomme fremtidens krav med optimisme¹⁰. Her kan en se at bedriften tar fremtiden på alvor og vil være forberedt til å møte utfordringene som kan komme.

⁹ Nr. 3, september 1967, Strandbuen

¹⁰ 21. august 1967, Stavanger Aftenblad

Moderniseringen som kommer frem i avisinnleggene er at det blant annet skal komme en ny maskineringsfabrikk, der målet er å bruke en uendret stålmengde med høyere foredlingsgrader, for å beholde markeder for 15 millioners kroners omsetning¹¹. Avisen skriver også om at Stålverket har fått nytt utstyr til stangstål og om hvor mye som eksporteres: «Bedriften eksporterer i dag en tredjepart av omsetningen. Aldri har Stålverket hatt så mange i arbeid som nå, det er 1100 ansatte. Bedriften moderniserer stadig vekk og eksporterer til blant annet Sverige, Tyskland, England, Danmark, Finland, Holland, Belgia, Libanon og Portugal»¹². Stålverket var dermed ikke en bedrift som bare drev nasjonalt, men også internasjonalt.

En annen stor modernisering som hendte ved bedriften, var utvidelsene ved valseverket. Først dokumenterte Stavanger Aftenblad 4. april 1970 at bedriften vurderte mulighetene for ytterlig utvidelse: «Hvis dette prosjektet blir en virkelighet så kan det gi Stålverket mellom 200 til 500 nye arbeidsplasser. Hvis dette blir en virkelighet, vil utbyggingsprosjektet ta rundt 5 år og koste mellom 60 til 100 millioner kroner»¹³. Utvidelsen ble en realitet og Stavanger Aftenblad skrev en artikkel om bedriftens innvielse av verket og hva denne utvidelsen kunne bidra med: «Stavanger Staal A/S på Jørpeland innvier i dag offisielt sitt nye valseverk og markerer derfor gjennomføringen av en 50 millioners utbygning og modernisering som setter bedriften i stand til å doble produksjonen av valset stangstål for salg. Etter gjennomføringen av utbygningen, vil Stavanger Staal A/S rangere blant de største produsenter av spesialstangstål i verden. Bedriften vurderer videre utbygning av blant annet støperiene»¹⁴. Valseverket ble et 50 millioners prosjekt¹⁵, som skulle skape større produksjon.

Andre viktige utvidelser var at bedriften fikk et nytt skallstøperi, da de la opp planen fortalte de til avisen om hvor store kostnadene blir og hva utvidelsen vil si for bedriften. Stavanger Aftenblad forteller «Stavanger Staal A/S arbeider nå med planer for utvidelser som i løpet av de nærmeste årene vil kreve investeringer på 40 millioner. Gjennomføringen vil være avhengig av at der kan skaffes betydelige lån. Prosjektet gjelder en betydelig utvidelse av skallstøperiet. En slik utvidelse vil bety ikke bare en produksjonsmessig økning, men også en vesentlig modernisering i forhold til det nåværende skallstøperiet. Det vil bety en forbedring i

¹¹ 11. november 1967, Stavanger Aftenblad

¹² 23. august 1967, Stavanger Aftenblad

¹³ 4. april 1970, Stavanger Aftenblad

¹⁴ 11. mai 1971, Stavanger Aftenblad

¹⁵ Nr. 2, juni 1971, Strandbuen

arbeidsplassene og produksjonsmiljøet»¹⁶. Når skallstøperiet kom så rapporterte avisen om funksjonen til støperiet: Det nye skallstøperiet skal bli delt opp i fire forskjellige enheter. På denne måten vil både smelting, forming, utslagning og pussing foregå i egne avdelinger. Selve skallstøperiet er bygget fleksibelt slik det også vil være muligheter for videre utvidelse og skal være i full produksjon fra neste høst»¹⁷. Bedriften trengte store summer for å gjennomføre utvidelsene sine, og dermed måtte de søke om lån. Disse lånene gjorde at arbeidsplassen kunne forbedres, men det gjorde også at bedriften havnet i gjeld. Så hvis investeringene ikke ble vellykket ville bedriften slite med gjelden de opparbeidet seg.

For å få plass til alle de nye prosjektene og moderniseringen så kjøpte bedriften nye områder. Stavanger Aftenblad forteller om et av kjøpene: «Stavanger Staal A/S har kjøpt storparten av Grøtnesgården på Jørpeland, dette er det eneste stedet bedriften har sine naturlige utvidelsesmuligheter. Området skal planeres før det kan tas i bruk for ytterlige utviding av Stålverket»¹⁸. Bedriften har også sett på utvidelsesmuligheter utenfor sitt område og utenfor kommunen, og Stavanger Aftenblad dokumenterer ulike utvidelsesplaner: «Stavanger Staal A/S vil legge planer om en ny bedrift i en av nabokommunene, Hjelmeland eller Forsand. Tre forhold vurderes og faller forhandlingene positivt ut på alle tre områder, vil bedriften investere 25 millioner kroner i en ny bedrift som kan eventuelt bli liggende i Årdal i Hjelmeland eller Oanes i Forsand, med 120 arbeidsplasser. Det blir fortalt at hele saken ligger enda svakt»¹⁹. Med alle utvidelsene bedriften gjorde ble det ikke plass på de lokalene de allerede eide, derfor måtte de se etter nye områder. Denne geografiske utbyggingen kunne gjøre at det ble samarbeid mellom kommunene.

I et innlegg skriver bedriften om velsmedaljen som de ansatte fikk for lang og tro tjeneste, der de kommenterte hvor viktige arbeiderne var for bedriften. I det samme innlegget skriver avisen at det gikk bra for bedriften og det kom stadig nye utvidelser og moderniseringer som videreutviklet bedriften til det bedre. I tillegg til de nye utvidelsene valgte bedriften å gi kurs til de ansatte slik at de kunne bedre ferdighetene sine og holde følge med moderniseringen som foregikk. Når maskinene ble videreutviklet var det viktig at de ansatte hadde kunnskap nok til å kunne bruke dem på riktig måte²⁰.

¹⁶ 08. mai 1974, Stavanger Aftenblad

¹⁷ 25. mai 1975, Stavanger Aftenblad

¹⁸ 19. januar 1962, Stavanger Aftenblad

¹⁹ 23. oktober 1971, Stavanger Aftenblad

²⁰ 2. april 1962, Stavanger Aftenblad

I et avisinnlegg fortelles det om voksenopplæringskurs som de ansatte deltok på. «Det første voksenopplæringskurset ved Karmøy yrkesskole ble avsluttet, der ca. 60 arbeidere i alderen 25 til 55 har deltatt i kurset. På avslutningen var en rekke bedrifter til stede, blant annet Stålverket på Jørpeland. Som oppmuntring til den arbeideren som hadde gjort det best delte Stålverket ut en pen gavepremie²¹». I tillegg til kurs som ansatte fikk ta så tok også bedriften til seg læregutter. En artikkel fra Stavanger Aftenblad den 4 mars 1978 forteller om hvem og hvordan disse guttene fikk opplæring: «Stålverket tok til seg læregutter, altså unge gutter som fikk opplæring i arbeidet ved bedriften. De forteller også om arbeidere som kom fra ulike steder som arbeidet ved bedriften, her var det både tyskere, svensker og noen fra Østlandet»²². Det var en mangfoldig arbeidsplass med mennesker fra ulike nasjonaliteter, og på denne måten fikk lokalsamfunnet på Jørpeland et mer variert mangfold av mennesker ulik nasjonalitet.

Selv om det var mange sikkerhetstiltak ved bedriften, oppstod det ulykker. Stavanger Aftenblad rapporterte to ulykker som hendte ved arbeidsstedet i løpet av tidsperioden 1960 til 1980. Den første ulykken som ble rapportert av avisen skjedde i 1968. «Det var en arbeidsulykke ved Stålverket der en 26 år gammel valsearbeider fikk hånden mellom to valser. Medarbeiderne fikk slått av strømmen og skrudd opp valsene, men han ble fraktet til sykehuset for det stod ikke bra til med hånden»²³. Den andre ulykken som ble rapportert var: «Det har vært et uhell ved Stålverket der en arbeider ble skadet ved eksplosjon i ovn. Arbeideren ble lettere forbrent på armene og ble kjørt til sykehuset, men skadene var ikke alvorlige. Eksplosjonen blåste ut noen hundre vinduer i smelteovnhallen og slo delvis ut en lettbetong vegg. Ved påfylling av smeltemassene er det en viss risiko for eksplosjoner. Hva denne eksplosjonen skyldes er vanskelig å fastslå. Det kan være en beholder, et rør eller liknende med vann som har kommet i smeltegryta»²⁴.

En kunne se at bedriften satte i gang mange tiltak for å møte fremtidens krav og for å klare å holde følge i det harde konkurransemiljøet. Bedriften har blitt utvidet til 1100 ansatte og fått større valseverk, nytt skallstøperi og vil utvide i nye områder. Bedriften satset på å videreutvikle de ansatte og hadde læregutter. I tillegg til å utvide bedriften satset de også stort på det sosiale.

²¹ 4. mai 1964, Stavanger Aftenblad

²² 4. mars 1978, Stavanger Aftenblad

²³ 27. mars 1968, Stavanger Aftenblad

²⁴ 24. mars 1972, Stavanger Aftenblad

4.3 Utvidelse av sosiale nettverk og samarbeid med andre aktører

På 1960 tallet bor det ca. 3000 mennesker på Jørpeland og bygden er i stadig utvikling. I et avisinnlegg i Stavanger Aftenblad fortelles det at Jørpeland er en idyllisk plass og at menneskene som er bosatt der oppførte seg bra, og har lite med politiet å gjøre. Stålverket var med på å støtte det sosiale med for eksempel å arrangere sosiale arrangementer for de ansatte.

I Stålverket er det de siste 10 årene før 1960 foretatt utvidelser for flere millioner kroner, og har ca. 1000 ansatte. Selv om det kommer mange positive beskrivelser om bygden så kommer det frem en del negativt om de kollektive reisetilbudene. Det er ikke bra nok tilbud for innbyggerne, og det menes at siden Stålverket tjener så mye burde de skaffe en egen buss til arbeiderne²⁵. Gjennom 1960 tallet så fortsetter Stavanger Aftenblad å rapportere om tilstanden ved Jørpeland. Det blir fortalt om at det er lite vann i vassdraget og hvis Stålverket ikke hadde hatt Lyse energi så hadde det ikke vært den store driften i bedriften, men på grunn av Lyse kan driften gå for fullt kjø²⁶. Etter krigstiden har Stålverket hatt stor utbygning og de fleste avdelingene er modernisert eller ombygd. Tallet på ansatte er nesten fordoblet og de har en årsomsetning på ca. 40 millioner kroner. Ettersom at selskapet som ble stiftet i 1910 nå har vært gående i 50 år blir det også feiring av 50-års jubileum²⁷. Året etter 50 års jubileum ble det laget et jubileumsnummer. Her ble det skrevet om historien til bedriften, blant annet oppbygningen til bedriften, om tiden fremover, hvordan krigstiden var og direktørskiftene. Altså alle relevante hendelser ved bedriften frem til 1961²⁸. Gjennom dette jubileumsnummeret kunne en se hvor mye Stålverket hadde betydd for Jørpeland som samfunn.

Bedriften tok vare på de ansatte og stelte i stand sosiale arrangementer for dem. Bedriften arrangerte i stand en feiring i 1962 der 22 av de ansatte ved Stålverket fikk tildelt Vels Medalje for lang og tro tjeneste. Her ble de takket for god innsats, og ledelsen fortalte at det ikke bare var maskinene og bygningene som utgjorde bedriften, men menneskene som arbeidet der²⁹. En annen tilstelning var i 1965 var det enda en medaljeutdeling der 57 av Stålverkets ansatte ble overrekket Norges Velsmedalje for lang og tro tjeneste, der samtlige hadde vært med bedriften i 30 år³⁰. I 1972 ble 42 til av de ansatte i bedriften tildelt

²⁵ 6. april 1960, Stavanger Aftenblad

²⁶ 13. mai 1960, Stavanger Aftenblad

²⁷ 23. desember 1960, Stavanger Aftenblad

²⁸ 1. juni 1961, Stavanger Aftenblad

²⁹ 2. april 1962, Stavanger Aftenblad

³⁰ 14. januar 1965, Stavanger Aftenblad

erkjentlighetsgave for 30 års ansettelse. Stålverket har hatt i alt 377 ansatte som 30-års jubilarer og hele 20 ansatte som er 50-års jubilarer³¹. Disse feiringene fortsatte fremover og i en av feiringene fortalte Strands kommune ordfører Magnus Karlsen at det stort sett var stabile arbeidsplasser ved bedriften³². Det ble arrangert pensjonistturer for de ansatte til blant annet Utstein kloster³³ og til Bogsund i Egersund³⁴. De ansatte fikk fortsette å være en del av bedriften etter endt arbeidsliv.

Stålverket har vært en viktig hjørnesteinsbedrift på Jørpeland. Ca. 80 prosent av skatten som kommunen fikk kom fra de ansatte ved Stålverket og fra bedriften i seg selv og verket har bidratt til at fellesskapet har kunnet løse mange problemer til det felles beste. Dette førte til at Jørpeland lå langt foran mange andre bygder med for eksempel velstelte hus og hager overalt³⁵. Stålverket var involvert med både andre bedrifter og lokalsamfunnet. Bedriften var en kjent bedrift, og ikke bare i Norge, men også i utlandet. Stålverket var kjent for sine produkter, patenter og mange kom på besøk for å se hvordan bedriften fungerte.

Et eksempel på dette var at i 1960 kom det en eksklusiv polsk delegasjon til Rogaland som skulle besøke bedrifter på Jæren og Stålverket på Jørpeland. Delegasjonen bestod av den polske ambassadør i Norge som deltok med visepresidenten i det polske parlamentet og generalsekretæren i det polske vitenskapsakademiet³⁶. Stålverket fikk også besøk av en kinesisk industridelegasjon som besøkte Norge for å få orientert seg om hva norsk industri kunne tilby av stål- og metallprodukter³⁷. I tillegg til å få besøk deltok også bedriften til trygghet i samfunnet. I 1965 fikk Strand kommune sin første sykebil. Sykebilen skulle være parkert utenfor Stålverket, og to unge menn som arbeidet i bedriften skulle skifte på å rykke ut dersom behov. Stålverket sendte også fire menn på kurs på Rogalands sykehus for å lære å gi pasienter surstoff fra flasken som var montert i bilen. Det var en rekke bedrifter, inkludert kommunen og Stålverket, som var med på å betale for sykebilen³⁸. Her fikk arbeiderne ved Stålverket en viktig rolle i lokalsamfunnet.

Selv om det var oppgang for bedriften var det fremdeles hendelser og bedrifter som påvirket Stålverket negativt. En av de bedriftene som påvirket Stålverket mest var et annet stålverk

³¹ 13. november 1972, Stavanger Aftenblad

³² Nr. 5, Desember 1974, Strandbuen

³³ 12. september 1969, Stavanger Aftenblad

³⁴ Nr. 4, desember 1971, Strandbuen

³⁵ Nr. 5, Desember 1974, Strandbuen

³⁶ 14. september 1960, Stavanger Aftenblad

³⁷ 02. desember 1965, Stavanger Aftenblad

³⁸ 25. januar 1965, Stavanger Aftenblad

beliggende på Raufoss. Utvidelsen på Raufoss kunne føre til arbeidsledighet på Jørpeland og dette ble påpekt i Stålverkets alvorlige henstilling. Flertallet av den statlige industrikomiteens medlemmer gikk allikevel inn for utbygging på Raufoss. I en henvendelse til industrikomiteen har Stålverket påpekt at bedriften var fullt konkurransedyktig når man tok i betraktning at det var et typisk jobb-støperi med sterkt variert program³⁹. Stortinget bestemte seg for å bevilge 33 millioner kroner til at Raufoss kunne utvide og ha en lignende produksjon som Stålverket, selv om det kom store motsigelser fra både Stålverket og dens ansatte. Det Stålverket håpet på var at Raufoss kunne selge sine produkter i utlandet uten å skade Stålverkets egne salg⁴⁰.

Stålverket var redde for hva som kom til å være utfallet for deres bedrift hvis Raufoss startet med de samme produktene, blir det fortalt i et intervju med formannen i forening for arbeidsledere og tekniske funksjonær Ola Jørpeland. Etter opplegget skal Raufoss produsere det samme støpegodset som Stålverket, både når det gjelder kvalitet og størrelse. Stålverket ønsker en garanti fra Raufoss om at de bare skal eksportere produktene sine, men har så langt ikke fått det. For tiden er det overproduksjon av støpegods på det utenlandske markedet og dette har ført til at flere støperier måtte legges ned⁴¹. Stålverket fikk først den garantien de ønsket seg⁴², men det ble vanskelig å skille mellom eksport og det å ta opp konkurransen med utenlandske leverandører på hjemmemarkedet. Dermed ble ikke trusselen mot Stålverket fjernet⁴³. Dette gjorde at fremtiden ble usikker i forhold til salg av produktene.

Andre bedrifter som Stålverket har påvirket eller støttet er den nye bedriften Øglænd som kom til Jørpeland. Direktør for Stålverket, Knut Kluge, kommenterer i velkomsttalen at det var som å lese at Per og Pål hadde fått en lillesøster. Han ville med det illustrere hvor hyggelig det var å få en ny bedrift på stedet der Stålverket hittil hadde vært så godt som enerådende⁴⁴. En annen negativ økonomisk påvirkning Stålverket var påvirket av, var to av de kanadiske nikkелgruvene som var under streik. Dette førte til en nærmest katastrofal mangel på nikkел. Stålverket er landets største forbruker av nikkел og dette skapte vansker for bedriften. De måtte ta hensyn til mangelen på nikkел når de tok imot bestillinger, og direktøren var også redd for at streiken ville medføre kvotebegrensninger og at prisen ville stige⁴⁵. Stålverket deltok også i et produktsamarbeid, der de forhandlet med et svensk

³⁹ 17. november 1964, Stavanger Aftenblad

⁴⁰ 7. desember 1964, Stavanger Aftenblad

⁴¹ 8. desember 1964, Stavanger Aftenblad

⁴² 10. desember 1964, Stavanger Aftenblad

⁴³ 17. desember 1964, Stavanger Aftenblad

⁴⁴ 1. november 1968, Stavanger Aftenblad

⁴⁵ 19. september 1969, Stavanger Aftenblad

stålkonsern. Bedriften førte forhandlinger med det svenske stålkonsernet Uddeholm med sikte på å få til en viss produksjonsdeling. Det var snakk om at de skulle unngå fremstilling av samme produkter og at kundene ikke ville merke noen forskjell⁴⁶.

Stålverket hadde gjort investeringer for flere millioner kroner i tiårene før 1960 og bestod av ca. 1000 arbeidere på starten av 1960 tallet. Stålverket har arrangert flere feiringer som utdeling av Velsmedalje og bedriftens 50 års dag, den har og arrangert utflukter for sine pensjonerte arbeidere. Bedriften fikk også besøk av flere, blant annet fra Polen og Kina, som ville se produksjonen på nært hold. Bedriften bidro også til lokalsamfunnet med blant annet en sykebil og bedre kommuneøkonomi som bidro til økt velstand blant innbyggerne.

4.4 Økonomien i bedriften

Økonomi er den viktigste delen ved en bedrift, og ved Stålverket gikk økonomien opp og ned. For at bedriften skulle være konkurransedyktig måtte de til med oppgraderinger, utvidelser og modernisering for å tilfredsstille nye krav til kvalitet. For at dette skulle gå seg til, måtte det legges ned store summer i bedriften.

I styreprotokollene tas det opp økonomiske spørsmål. Et eksempel er at det skal bli laget en jubileumsbok angående bedriften og hvordan de skal gjøre med gaver og støttebidrag. Et eksempel her er at det skal være et opplegg for 50 års jubileet for bedriften i 1961, som gave fra bedriften til de ansatte ville styret bevilge 200 000 kroner til videreutdannelse for dens ansatte⁴⁷. Her kan en konkludere med at bedriftens økonomi er god siden de kan tilby 200 000 kroner til å videreutdanne sine ansatte.

Før 1963 fikk arbeiderne lønnen sin i lønningspose som de kunne hente ved lønningskontoret, dette ble forandret ved Stålverket i 1963. Bedriften gikk over til lønnsutbetaling med sjekk, og dermed måtte de ansatte nå gå i banken for å hente ut pengene sine. De kunne også nå bruke sjekkhefter til å betale med i stedet for kontanter, og dette gjorde at de kunne få renter på pengene som stod i banken⁴⁸. I styreprotokollene blir det tatt opp det nye lønnssystemet som også avisinnleggene nevner. Det var direktøren som tok opp ideen om fastlønnssystemet. Fastlønnssystemet med bonusordning ville være gunstigere for bedriften. Styret var enig med direktøren og han skulle fortsette å arbeide videre med saken etter de retningslinjene som var antydnet, og når det endelige forslaget foreligger vil styret ta sitt standpunkt. I 1964 ble det nye

⁴⁶ 29. april 1977, Stavanger Aftenblad

⁴⁷ Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/As/L0002, L0003 & L0004.

⁴⁸ 6. mai 1963, Stavanger Aftenblad

lønnssystemet innført⁴⁹. Stavanger Aftenblad skriver i 1964 at de vil bruke ordet revolusjon om den nye lønnsordningen med økt med-innflytelse fra de ansatte sin side. Både bedriften og de ansatte ved Stålverket ønsket denne lønnsordningen. I 1974 en stor misnøye med lønnsforhandlingsresultatene. De fleste arbeiderne har ved vårens lønnsforhandlinger fått et prosenttillegg pr. time. Dette har skapt en viss variasjon på tilleggene i de forskjellige lønnsklasser⁵⁰. Noe som opplevdes urettferdig.

Det satses millioner på stålverket, de har blant annet investert i nye maskiner som en større og nyere smelteovn⁵¹. Bedriften får også et lån på inntil 5 millioner kroner og investeringstilskudd på inntil 3 millioner kroner i forbindelse med utbygning av bedriftens skall- og furanstøperi. Investeringen vil gi grunnlag for en sysselsettingsøkning på 60 personer⁵².

Bedriften brukte midler til å videreutdanne sine ansatte, forbedret lønnsordningen og satset millioner av lånte kroner på Stålverket. I løpet av oppgangsperioden til Stålverket var ansettelse, prosjekter og modernisering, støtte til og fra andre bedrifter og det nye lønnssystemet som var i hovedfokus. Gjennom oppgangstiden til Stålverket gjorde bedriften mye for å være konkurransedyktig som å utvide og modernisere. Bedriftens behov for flere arbeidere økte og derfor ble det ansatt nye arbeidere og bidro til økt sysselsetting i kommunen. Bedriften bidro også til lokalsamfunnet med blant annet til anskaffelse av sykebil og 80% av skatten kommunen fikk inn kom fra arbeiderne og Stålverket. Når det begynte å nedover med Stålverket gikk dette utover arbeiderne og kommunen. I kapittelet nedenfor kommer protokollene og avisenes representasjon av nedgangstiden.

5. Nedgangstiden ved Stålverket

I dette kapittelet presenteres empirien fra avisinnleggene til Strandbuen, Stavanger Aftenblad og fra protokollene angående nedturen til Stålverket. Deretter vil jeg også analysere dette innholdet og presentere de funnene som er relevante for å fremlegge Stålverkets historie.

5.1 Nedgang av sosialt nettverk og samarbeid med andre aktører

Når det begynte å gå nedover med bedriften var det store bekymringer i lokalsamfunnet.

Politikerne i nærområde ville ta tak i problemene og sendte inn interpellasjon til ordføreren i

⁴⁹ Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/As/L0002, L0003 & L0004.

⁵⁰ 04. juni 1974, Stavanger Aftenblad

⁵¹ 09. februar 1967, Stavanger Aftenblad

⁵² 11. april 1975, Stavanger Aftenblad

Strand kommune der de etterspurte hva som er gjort og hva som kan bli gjort fra kommunen sin side dersom flere skulle bli permittert fra Stålverket⁵³. Lokalbefolkningen og politikerne ville ha en kriseløsning for alle de som kunne miste jobben hvis det skulle gå mot oppsigelser og permitteringer.

Etter at konkursen ble et faktum, ble det gjort intervjuer og historier om lokalsamfunnet på Jørpeland i sammenheng med Stålverket av både Strandbuen og Stavanger Aftenblad. Et av intervjuene som ble gjort av Strandbuen var med Anna Tveit om hvordan Jørpeland var før Stålverket kom. Hun og familien flyttet til Jørpeland i 1892, der faren fikk arbeid på et sagbruk. Hun flyttet senere fra Jørpeland og forteller at hun ikke kjenner igjen sitt tidligere bosted for det var kommet så mange nye veier, nye bygninger og mennesker. Før Stålverket eksisterte var det snekkerfabrikk og sagbruk som var hovedarbeidsplassene. De fleste som bodde i bygda hadde et eller annet fartøy og fisket mye, og de fleste småbrukene som eksisterte lå på Tunglund⁵⁴. Det ble også skrevet to artikler i 1978 om hvordan Jørpeland gikk fra å ha Jørpeland bruk som en hjørnebedrift til Stavanger Staal A/S overtok deres lokaler, og at det har vært stor utvikling på Jørpeland de siste 100 årene. Det forteller litt om hvordan det var før Stålverket kom til og hvem de overtok eiendommene sine fra⁵⁵. En annen artikkel tok opp hvordan Jørpeland gikk fra være landsbygd til industriby⁵⁶.

Skolene i Strand var veldig interessert i Stålverkets historie på grunn av den usikre situasjonen for bedriften. To lærere i Strand arbeidet i over ett år med et prosjekt angående Stålverket og presenterte i 1978 et undervisningsopplegg for kollegaene sine. Materiellet de presenterte bestod av 19 ulike komponenter og skulle til sammen gi et bilde av bedriftens utvikling og betydning for lokalsamfunnet på Jørpeland. Intensjonen de hadde var å gi elevene muligheten til å studere næringslivet i lokalsamfunnet på nært hold, og ikke bare lese om slikt i lærebøkene⁵⁷. Dette skulle være en flott måte for elevene å lære om bedrifter på nært hold.

NRKs distrikt kontor var også interessert i Stavanger Staal A/S, de intervjuet mennesker fra Stålverket om hvilke muligheter de hadde for å skaffe seg nytt arbeid. De spurte også om hvilke sjanser Nye Stavanger Staal A/S hadde og hva de kunne vente seg av nye

⁵³ 20. januar 1977, Stavanger Aftenblad

⁵⁴ Nr. 11, torsdag 16. mars 1978, Strandbuen

⁵⁵ 14. februar 1978, Stavanger Aftenblad

⁵⁶ 18. november 1978, Stavanger Aftenblad

⁵⁷ 20. januar 1978, Stavanger Aftenblad

industrietableringer⁵⁸. Det ble også skrevet en artikkel om et program som ble gjort om Staalverks-konkursen. Der fulgte de to arbeidere og fikk et innblikk i hvordan de opplevde konkurransen, og det ble stilt spørsmål om Nye Stavanger Staal A/S og hvordan denne bedriften skulle drives⁵⁹.

Når konkursen kom var det flere aktører som ble rammet. En produksjonsstans på Jørpeland ville gi merkbare virkninger i Stavanger-området, når det gjaldt leveranser av varer og tjenester. Hurtigbåts-forbindelse mellom Stavanger og Jørpeland forsterkes, og nye arbeidsplasser i Stavanger ville også bli nødvendig for de ansatte som mistet jobben. Styret ved Stålverket vedtok i desember 1977 enstemmig å begjære bedriften konkurs. Boet ble levert inn til Ryfylke Skifterett den formiddagen og omtrent 850 ansatte ville få en skriftlig oppsigelse. Konkursen kom på dagen 67 år etter at Stålverket ble opprettet. 900 ansatte ble rammet av konkursen, samtidig som storparten av de 8000 innbyggerne i Strand kommune direkte eller indirekte ville merke ringvirkningene⁶⁰. Etersom mange måtte pendle til Stavanger ville folket ha en bedre hurtigbåtforbindelse mellom Stavanger og Jørpeland. Dette ville forkorte reisetiden ned så mye som mulig og gjøre det både lettere og raskere å pendle⁶¹.

I en artikkel av Strandbuen kommer det frem at enkelte bedrifter er hjelpeløse uten Stålverket. En hel rekke mekaniske bedrifter har bundet seg opp til leveranse fra Stålverket og vil dermed få store erstatningsvansker da det blir full stopp i produksjon i Stålverket. Kommuneansatte kunne heller ikke akseptere at ca. 900 arbeidere ble arbeidsløse uten mulige alternativer for nytt arbeid⁶². En bedrift som vurderte å slå seg ned i Rogaland og kanskje bruke Stålverkets lokaler var Volvo-konsernet. De kom ikke frem til noe spesifikt, men dette skapte håp for nye arbeidsplasser⁶³.

Konkursen medførte også overgangsvansker der Stålverkets nasjonale kunder måtte til utlandet for å få samme produkt. Flere bedrifter ville vente og se situasjonen an fordi de ønsket å kjøpe sine produkter fra Stålverket. En av disse kundene var materialsjef Karl Rørvik hos A.M Liaasen i Ålesund som var den største kunden til Stavanger Staal A/S. Han fortalte at kvaliteten på det rustfrie propellbladet som bedriften solgte neppe kunne finnes i Skandinavia eller i hele Europa, en måtte nok helt til Japan for å finne lignende kvalitet. Han

⁵⁸ Nr. 20, fredag 19. mai 1978, Strandbuen

⁵⁹ Nr. 23, torsdag 8. juni 1978, Strandbuen

⁶⁰ 30. desember 1977, Stavanger Aftenblad

⁶¹ 14. mars 1978, Stavanger Aftenblad)

⁶² Nr. 3, torsdag 9. januar 1978, Strandbuen

⁶³ 23. mai 1978, Stavanger Aftenblad

håpet for sin egen bedrift at Stålverket ville fortsette for ellers ville de også oppleve store konsekvenser⁶⁴. Andre selskaper ville overta og drive deler av Stålverket videre, de ventet på en avklaring fra et møte mellom Industridepartementet og representanter fra Strand kommune og Rogalands fylkeskommune⁶⁵. Hvis dette ble godkjent ville det bli startet opp nye bedrifter som kunne gi arbeidsplasser.

I et innlegg i Strandbuen i 1979 ble det gjort et intervju med Eilef A. Mæland. Han var tilsatt ved Rogalandsforskning i Stavanger som forsker på prosjektet «Konsekvenser av nedleggelsen av Stavanger Staal A/S». I intervjuet forteller han at han mener Stålverkets konkurs har kostet samfunnet millioner, og han trakk inn momenter som ville vise at det hadde vært samfunnsøkonomisk lønnsomt å opprettholde driften av verket. Det kostet penger å opprettholde arbeidsplasser som gikk dårlig, men det kostet også mye å nedtrappe og eventuelt avvikle en bedriftsenhet⁶⁶.

Det ble skrevet mye om hvordan Jørpeland gikk fra landsbygd til industriby. Skolene i Strand tok en ekstra interesse i bedriften, i tillegg til politikerne. Når konkursen kom så var det ikke bare Stålverket som ble rammet. Andre bedrifter som handlet produkter hos dem og nå måtte finne andre steder for å få tak i de samme produktene, noen måtte til utlandet for å få tak i dem. Det var både selve bedriften, lokalsamfunnet og andre aktører som ble påvirket av Stålverkets økonomi.

5.2 Økonomien i bedriften

I salget av produktene på det utenlandske markedet ble også valutakursene et viktig moment. Det oppstod industrikrise og mangel på penger. Ved tøffe tider måtte bedriften få hjelp av staten for å få endene til å møtes.

I 1973 så devalueres dollaren med hele 10 prosent som rammer industrien og dermed Stålverket. Bedriften har betydelig eksport til Amerika, og direktør Knut Kluge forteller at det er vanskelig å si hva de taper i kroner og øre på dollardevalueringen, siden det ennå ikke er klart hva som vil skje med den norske kronen⁶⁷. Dollardevalueringen førte til at det ble foreslått driftsinnskrenkning ved Stavanger Staal A/S. Ordfører Magnus Karlsen redegjorde i Strand kommunestyre om den aktuelle situasjonen som kommunen var kommet opp i. Her ble det fortalt at de håpet det kom økonomiske støttetiltak fra regjeringen, slik at de skulle slippe

⁶⁴ 3. februar 1978, Stavanger Aftenblad

⁶⁵ 6. mars 1978, Stavanger Aftenblad

⁶⁶ Nr. 87, onsdag 21. november 1979, Strandbuen

⁶⁷ 13. februar 1973, Stavanger Aftenblad

å se fabrikkportene bli stengt. Avisartikkelen fra Stavanger Aftenblad forteller at Strand formannskap kom med følgende uttalelse i forbindelse med situasjonen «Strand kommune har full tillit til at ledelsen ved Stålverket sammen med fagforeningene og statsmyndighetene vil gjøre det ytterste for at virkningene ved den akutte situasjon som Stålverket er kommet opp i på grunn av devalueringen av en rekke lands viktigste valutaer, skal bli så lempelige og kortsiktige som råd er»⁶⁸.

15. mars i 1973 er det blitt akutt industrikrise. Industriministeren frykter at Norge i den nærmeste fremtid kan bli stilt overfor en akutt krise i industriutviklingen, med betydelige skadevirkninger på lengre sikt. Dette påvirker lokalsamfunnet på Jørpeland og det blir fortalt at dagen etter at artikkelen kom ut blir portene på Stålverket stengt en periode. For så få arbeidsukene til å bli redusert til bare fire dager med produksjon. Det var endringene i valutakursene som utløste den akutte situasjonen på Jørpeland⁶⁹.

Ifølge styreprotokollene blir den økonomiske situasjonen frem mot den økonomiske krisen som rammet bedriften og resten av industrien loggført. Hva som ble gjort innenfor bedriften og hva styret prøvde å gjøre for å redde bedriften ble tatt opp på møtene. Det nevnes også at en tingene styret gjorde var at de fikk et møte med finansministeren den 30 november i 1976 for å drøfte bedriftens problemer⁷⁰.

Strandbuen skriver en artikkel om at torsdag 22 desember i 1977 ble det mye styr i massemedia. regjeringen hadde avslått å gi ytterlig støtte til Stavanger Staal A/S, og dermed fikk ikke styret noe annet valg enn å slå seg selv konkurs. Det at regjeringen avsto å gi støtte resulterte i at det ble en travel tid for Strand formannskap. De sendte et brev til kommunalminister Leif Aune, der det ble redegjort for hvilke følger lokalsamfunnet ville få hvis det ble full stans av Stålverket. Det ble også holdt flere møter i Oslo der det ble klart at departementet ville strekke seg langt for å hjelpe for å unngå full stans. Det ble opp til bostyret om hva som ville skje. En annen artikkel i samme avis tok opp at dersom det kom støtte til fortsatt drift av den delen av Stålverket som er økonomisk drivverdig kan de regne med en positiv holdning fra regjeringen, men Stålverket fikk ikke den støtten de trengte⁷¹. I

⁶⁸ 2. mars 1973, Stavanger Aftenblad

⁶⁹ 15. mars 1973, Stavanger Aftenblad

⁷⁰ Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/As/L0002, L0003 & L0004.

⁷¹ Nr. 1, torsdag 5. Januar 1978, Strandbuen

tillegg til drøftingen om bistand fra myndighetene ble også mulighetene for ny virksomhet vurdert⁷².

Etter avslaget om hjelp til videre drift ved Stålverket var det mye skuffelse, og da spesielt over Bergen Bank (som hadde gitt store banklån til Stålverket). Den allmenne oppfatningen mente at Bergen Bank halte ut tiden, og dette gjorde at det gikk dårligere og dårligere med bedriften. Det ble sendt brev til banken om at banken hadde en moralsk forpliktelse ovenfor hele lokalsamfunnet på Jørpeland til å behandle saken fortest mulig. Det ble også gjort et intervju med banksjefen ved Bergen Bank der han forteller om seg selv og sin bedrift. Han forteller om dagens ruinhauger i norsk næringsliv, om bedriften og lokalsamfunnet, lavkonjunktur og sosiale følger, myndigheter og mangel på forståelse, om dagpendlere fra Strand, om sjefsrollen og hva som burde vært gjort annerledes⁷³.

Et av resultatene ved konkursen var at 21 tidligere ansatte ved Stålverket gikk til rettsak mot konkursboet. Det var hele 21 av 24 ansatte som valgte rettsak for de hadde fått et krav om å betale 200 000 kroner inn til konkursboet. Disse ansatte hadde fått et tilskudds lån til husbygging av bedriften. I nedtrappingen fikk de ansatte vite at arbeidsstokken skulle reduseres ned til 800 ansatte, og de fikk også vite at det var forventet at en stor del av reduksjonen kunne skje ved frivillig avgang. Dette resulterte i at de oppfattet at de allerede var i faresonen og valgte å slutte frivillig. Grunnen for de som valgte å gå til rettsak var fordi de som ble permittert av bedriften slapp å betale de 200 000 kronene mens de som valgte å slutte frivillig måtte betale dette restbeløpet⁷⁴.

Etter konkursen og den økonomiske krisen ble det dårlige økonomiske forhold i Strand kommune. Etter at de hadde behandlet langtidsbudsjettet for kommunen så hadde de en lånegjeld på 60 millioner kroner, som var blant annet et resultat etter konkursen til Stålverket⁷⁵. Nye Stavanger Staal A/S fikk et nytt lån på 500 000 kroner, for etter konkursen av Stavanger Staal A/S ble det arbeidet fra både kommunalt hold, andre offentlige organer og fra bedriften for å opprettholde og forbedre den nye bedriften⁷⁶.

⁷² 2. januar 1978, Stavanger Aftenblad

⁷³ 18. februar 1978, Stavanger Aftenblad

⁷⁴ Nr. 27, onsdag 4. april 1979, Strandbuen

⁷⁵ 19. juni 1980, Stavanger Aftenblad

⁷⁶ 13. desember 1980, Stavanger Aftenblad

Når dollaren devaluertes med 10 prosent begynte det å gå nedover med bedriften. Det ble akutt industrikrise i Norge, og Strand kommune ble hardt rammet. Det ble også andre aktører som hadde samarbeid med Stålverket.

5.3 Konkursen

I mars 1977 så det dystert ut for Stålverket, de hadde ingen ferdigpakket løsning på problemene sine. Det ble holdt møter med representanter fra kommunen, Stålverket og Jern og Metall for å diskutere hva som kunne gjøres for å bedre situasjonen. Det ble også diskutert hva som ble gjort fra myndighetenes side for å kunne opprettholde bedriften som en god og sikker arbeidsplass i Strand kommune.

Ifølge Stavanger Aftenblad så var det markedsforholdene som var årsaken for at det så dystert ut for bedriften, og spesielt overfor USA som fikk kvoteregulering for import av spesialstål⁷⁷. I tillegg til dette møtet var det også normalt å arrangere informasjonsmøter mellom Stålverket og Strand kommune noen ganger i året. Ifølge Stavanger Aftenblad ble det holdt et slikt møte 08 september 1977 der bedriftslederne ga en orientering om bedriften, samtidig som det ble opplyst om kommunens økonomiske situasjon og planer⁷⁸. Hovedårsaken til at bedriften har hatt problemer de siste to årene var den vanskelige konjunktursituasjonen. Japan og Spania hadde kommet med dumpingspriser som gjorde at andre land, inkludert Norge var lite konkurransedyktige. Bedriften forteller videre at de i fremtiden vil være avhengige av offentlig hjelp, og har underskudd på flere millioner⁷⁹. Hvis bedriften ikke fikk hjelp fra det offentlige så ville den ikke klare seg.

Det var ikke bare Stålverket som strevde, men stålindustrien generelt. Stavanger Aftenblad rapporterte om møte mellom Nordens stålverk: «Nordens Stålverk møtes i Rogaland, der den ytterst vanskelige konjunktursituasjonen for stålindustrien kommer til å bli et viktig tema på årsmøtet i nordisk stålforbund. Her deltok administrerende direktør Knut Kluge som er ordfører i representantskapet i forbundet. Avsetningsproblemene rammer alle medlemsbedriftene i forbundet. Derfor er det viktig at de kan få orientering og informasjon om markedssituasjonen. Samtlige av Nordens stålprodusenter er med i Nordisk stålforbund, og bedriftene beskjeftiger omkring 67 000 personer i alt. Etter forhandlingene drar deltakerne til Jørpeland for å besøke Stålverket»⁸⁰.

⁷⁷ 05. mars 1977, Stavanger Aftenblad

⁷⁸ 09. september 1977, Stavanger Aftenblad

⁷⁹ 14. oktober 1977, Stavanger Aftenblad

⁸⁰ 13. juni 1977, Stavanger Aftenblad

Den 14 oktober 1977 skriver Stavanger Aftenblad om at slaget er tapt i Strand kommune, det har kommet en ventet melding om oppsigelser ved Stavanger Staal A/S. Det er ikke bare Strand kommune som fulgte med på Stålverkets kamp om arbeidsplassene de siste årene, men hele fylket. Siden bedriften har vært åpen med informasjon angående bedriftens problemer og drift har dette skapt både medlevelse og forståelse blant befolkningen. I artikkelen står det: «Interessen for Stålverkets ve og vel er ikke minst begrunnet i bedriftens hjørnestein-posisjon i Ryfylke. Den regionen har i 70-årene hatt politikernes særlige bevakning med sikte på å bygge opp et manglende næringsgrunnlag. Stålverket har vært en av de få støttespillerne regionen hadde å bygge på. En nedtrapping av arbeidsstokken vil nødvendigvis måtte fortone seg som et tapt slag også i distriktspolitikken. Ved Strand kommune vil vedtaket måtte bli smertelig»⁸¹. Kommuneøkonomien er knyttet opp til bedriftens konjunkturer, og dermed ville det få følger for kommunebudsjettet for kommende år. Avisen poengterer at alle partene nå må vurdere oppsigelsene som en nødvendig omstrukturering for Stålverket. Stålverket har allerede i en to-års periode hatt en så problematisk beleggsituasjon at det har vært nødvendig for over halvparten av de ansatte å ha en firedagers uke. Bedriften har allerede blitt gradvis redusert fra 1200 til 1000 ansatte og det er prat om at 200 ansatte til vil miste arbeid⁸².

Ved en konkurs vil dette bli vanskelig for Strand kommune, men det er et håp om at kommunen kan klare å starte med de betydelige industriarealene kommunen har planlagt i mange år i Nordmarka. Kommunen har både areal og arbeidskraft til å kunne etablere ny industri. 23 desember 1977 skrev Stavanger Aftenblad et innlegg om at Stålverket vil sannsynlig gå konkurs mellom jul og nyttår. «Det er antydning at 300-400 av de ansatte kan skaffes videre arbeider ved Stålverket, men hele situasjonen er ennå usikker. Det var dyster førjuls-stemming i Strand i morgentimene i dag. To års tvil og usikkerhet har slått ut for fullt. Det må skapes ny virksomhet på nytt grunnlag på Stålverket. Støperiet er nok mest konkurransedyktig i dagens situasjon. Det blir en vond tid med ny uvisshet og vi håper at det snart kan være avklart hva som er løsningen for de ansatte⁸³». Mange ville miste arbeidet sitt og gå en usikker fremtid i møte hvis det ikke kom noen løsning.

Stavanger Aftenblad skriver den 24 desember 1977 at spørsmålet om konkurs blir avgjort på torsdag⁸⁴. Stålverket må ha en hurtig avklaring angående konkursen for situasjonen blir mer kritisk for hver dag. Tidligere styreformann Nicolay Wiik kommenterer at myndighetene må

⁸¹ 14. oktober 1977, Stavanger Aftenblad

⁸² 14. oktober 1977, Stavanger Aftenblad

⁸³ 23. desember 1977, Stavanger Aftenblad

⁸⁴ 24. desember 1977, Stavanger Aftenblad

hjelp, regjeringen kan hindre at det blir full stans ved bedriften. Det blir holdt to viktige møter i Oslo som blir avgjørende for Stålverket sin skjebne⁸⁵. Stålverket gikk konkurs.

Etter konkursen ble det holdt møter i industridepartementet og med arbeiderpartiledelsen for å drøfte et løsningsforslag til hva de kan gjøre videre med lokalene til bedriften etter konkursen⁸⁶. De har arbeidet frem en sak om å fortsette drift ved lokalene. Stavanger Aftenblad skriver i en artikkel at saken bør gå frem for Stortinget. Hvis den ikke gjør det er det lite representantene kan gjøre, og det blir fortalt at Stålverket er den eneste hardt rammede bedriften som ikke har vært til behandling i industrikomiteen som sak⁸⁷.

Det blir stopp i valseverket på Stålverket. Avdelingen som var bedriftens ryggrad. Kommunestyret i Strand kommune er i møte med kreditorene, og et av de verste utfallene er at Stålverket vil bli auksjonert bort. Nå når Strand kommune mister hjørnesteinsbedriften skaper det problemer for kommunen. Kommunen har søkt om å få beholde statusen som 25 prosents bedriftskommune, men fikk avslag. Dette gjorde at det ble en alvorlig situasjon for da mistet Strand en stor del av støtten fra staten⁸⁸.

Det ble holdt årlige informasjonsmøter for å diskutere tilstanden til bedriften, og det ble holdt et møte for å informere om den mørke tiden bedriften gikk gjennom. Hovedgrunnene til at det gikk dårlig med bedriften var markedsforholdene i utlandet og konjunktursituasjonen. Det var ikke bare Stålverket som slet, men stålindustrien generelt. Både lokalsamfunnet og hele fylket fulgte spent med på situasjonen frem til konkursen kom. Industridepartementet og arbeiderpartiledelsen holdt møter for å se om de kunne finne en løsning for videre bruk av lokalene til Stålverket. Bedriften var en hjørnesteinsbedrift og konkursen påvirket Strand kommune sin økonomi hardt, i tillegg til arbeiderne som nå mistet levebrødet sitt.

5.4 Arbeidsplasser angående bedriftens konkurs

Ifølge Stavanger Aftenblad så går industrien mot hardere tider og flere bedrifter sliter, dette påvirket Stålverket på Jørpeland. Bedriften sendte ut melding om markedsvanskeligheter for stålstøperiet som nødvendiggjør oppsigelser av 30 til 40 ansatte⁸⁹. En del unge ansatte ble sagt

⁸⁵ 6. januar 1978, Stavanger Aftenblad

⁸⁶ 7. januar 1978, Stavanger Aftenblad

⁸⁷ 2. februar 1978, Stavanger Aftenblad

⁸⁸ 7. februar 1980, Stavanger Aftenblad

⁸⁹ 01. januar 1968, Stavanger Aftenblad

opp, men det var gode muligheter for å skaffe seg nytt arbeid. En del av dem fikk nytt arbeid, mens andre søkte på opplæringskurs for å forbedre utdannelsen sin⁹⁰.

Når konkursen nærmet seg ble det mye usikkerhet blant de ansatte og lokalsamfunnet, og Stavanger Aftenblad rapporterte hvor usikkert det var ved bedriften. «Det herjer fortsatt usikkerhet på Stålverket blant de ansatte. Det er fremdeles ikke avgjort hvem som skal sies opp og oppsigelsene skal gjøres gjeldene fra årsskiftet og de fleste har en måned oppsigelse. Det er nærmere 150 av de som arbeider ved bedriften som blir oppsagt⁹¹». Konkursen ved bedriften kom den 23. desember 1977, og Stavanger Aftenblad skriver 5 dager senere om ringvirkningene av konkursen. «Noen av arbeiderne forteller at selv om det har herjet tvil og usikkerhet blant de ansatte kom det at de kunne bli arbeidsløse for brått på. Usikkerheten brer seg i Strand. Lokale firmaer som i alle år har levert varer og tjenester til Stålverket holder igjen. Nå råder usikkerheten og det risikeres å få en depresjonsperiode her på Jørpeland. Det blir kommunens oppgave å dempe disse følelsene. De sier at de får vel aldri mer en bedrift med 1100-1200 ansatte. Men Stålverket har jo gode produksjonslokaler, så forhåpentligvis vil de tas i bruk til annen drift. Hvis 500 ansatte mister arbeidet så må nok 90 prosent av dem ut av kommunen for å finne nytt arbeid. Hvis Stålverket slås konkurs så vil andre bedrifter i kommunen merke ringvirkninger, som for eksempel Østerhus Bilruter. Stålverket er en stor kunde og de kjører godt over 200 arbeidere til og fra jobb daglig og har daglig godstransporter fra Jørpeland»⁹². En ser at konkursen vil påvirke lokalsamfunnet enormt med mangel på arbeidsplasser og andre bedrifter i nærområder vil ikke få like lett tilgang på produktene som Stålverket produserte.

Det er mye usikkerhet rundt statens rolle angående konkursen og i et avisinnlegg i Strandbuen kommenterer stortingsrepresentant Claus Feyling at staten må hjelpe stålindustrien over krisen. «At det er statens plikt å hjelpe stålindustrien over konjunkturkrisen og staten har hjulpet så mange industrier som har hatt det vanskelig. Stålverket har eksistert i 65 år og 63 av disse årene har bedriften klart seg uten støtte. I en annen artikkel står det at kommuneledelsen bør føre an i kravet om at ingen arbeidsplass skal gå tapt ved Stavanger Staal A/S. Konkursen og oppsigelsene ved Stålverket kan lett få katastrofale følger for kommunen dersom Strand nå mister arbeidsplassene sine til Nord-Jæren. Mange kommunepolitikere har kommet frem til hurtigbåt og pendling er det enkleste for dem som har mistet arbeidsplassen sin og må finne

⁹⁰ 30. desember 1967, Stavanger Aftenblad

⁹¹ 25. november 1977, Stavanger Aftenblad

⁹² 28. desember 1977, Stavanger Aftenblad

nytt arbeid. Det ble en «vente og se» politikk for hva som kom til å skje fremover»⁹³.

Bedriften har gjort det bra i så mange år, derfor kom det kanskje som et ekstra hardt sjokk for lokalsamfunnet når det gikk mot dårligere tider.

Etter konkursen ved Stålverket kom så har livet til mange tidligere arbeidere drastisk endret seg. I intervjuer med tidligere arbeidere har det blitt fortalt at flere slet med å finne seg arbeid. Mange har startet å pendle til Stavanger for arbeid, men det var flere som ikke ønsket å pendle og derfor tok til seg annet arbeid i kommunen⁹⁴. Andre arbeidere forteller at de lever ikke i nød, men de savner jobben og det gode arbeidsmiljøet de var en del av ved Stålverket, og de vil tilbake til den gamle jobben. 19 måneder etter konkursen der 900 ansatte ble sagt opp er det en del som pendler og noen som har fått jobben tilbake i Nye Stavanger Staal A/S, men det er fremdeles registrert 150 arbeidsledige i aldersgruppen 55 til 67 år i Strand kommune⁹⁵. I et innlegg fra Strandbuen fortelles det om hvordan det har gått et halvt år etter konkursen: «et halvt år siden Stavanger Staal A/S har gått konkurs og dette har skapt mye problemer for de ansatte og deres familier og for Strand kommune. Kommunens tiltakssjef Ragnar Mugås forteller at det hele har gått bedre enn de trodde det skulle når bedriften gikk konkurs.

Det har vært gode muligheter for arbeid i Nordsjøen, Stavanger distriktet, nyetablerte firmaer og institusjoner i kommunen. Det er også industribedrifter som ønsker å slå seg ned i kommunen som skaper nye arbeidsplasser. De forteller at hovedproblemet i dagens situasjon er at de mange eldre arbeidstakerne som ble oppsagt ved Stavanger Staal A/S sliter med å få seg arbeid på grunn av alderen. Et annet innlegg i avisen er fra Nye Stavanger Staal A/S at de vet det er mange som avventer og ser an situasjonen til å få tilbake den gamle arbeidsplassen sin, men de blir oppfordret til å ta til seg arbeid andre steder. Hvis det skulle passe ved senere anledning så kan de heller skifte tilbake hvis det blir mulighet for det»⁹⁶.

Utfallet av konkursen var at det ble mangel på arbeidsplasser i Strand kommune. Strandbuen skrev en artikkel om hvor mange som ble arbeidsløse og om hvem som hadde klart å finne seg nytt arbeid. «11. mai 1978 var det 230 arbeidsledige og 261 hadde enda en eller to måneder igjen av oppsigelsestiden. Det var en del av de arbeidsledige som klarte å anskaffe seg arbeid på egenhånd»⁹⁷. Strand kommune måtte dermed komme med alternative løsninger for å anskaffe de arbeidsløse nytt arbeid, det ble arrangert ulike kurs for å få dem inn i nytt arbeid.

⁹³ Nr. 2, torsdag 12. januar 1978, Strandbuen

⁹⁴ 22. desember 1978, Stavanger Aftenblad

⁹⁵ 4. august 1979, Stavanger Aftenblad

⁹⁶ Nr. 29, torsdag 10 august 1978, Strandbuen

⁹⁷ Nr. 19, torsdag 11. mai 1978, Strandbuen

Ett av kursene som ble tilbudt var et tømmerkurs, og Strandbuen skrev om kurset og hva fylkespolitikerne var blitt enige om angående Nye Stavanger Staal A/S. «Det blir arrangert tømmerkurs for tidligere Stålverksarbeidere som trenger nytt arbeid. Det ble også enighet blant fylkespolitikerne om Nye Stavanger Staal A/S at dersom bedriften går bra om noen år er det sannsynlig at fylket ville forsøke å selge sine aksjer til private interesser⁹⁸».

Det var flere bedrifter som forsøkte å hjelpe til med å utvide sin bedrift for at det skulle bli mer tilgang på arbeidsplasser. En av disse bedriftene ble det publisert om i lokalavisen Strandbuen: «mursteinmester Wiig i Stavanger har behov for 50 til 60 nye arbeidere, der arbeidet vil vare i minimum en toårs arbeidsperiode. Firmaet ga beskjed til arbeidsformidlingen at de primært er interessert i arbeidere fra Strand. Dette kan være en midlertidig løsning for de tidligere ansatte ved Stålverket⁹⁹. For de som manglet arbeid ble det opprettet et arbeidskontor på Jørpeland som hjalp til med å finne arbeidsplasser til de ledige. Etter en stund ble det publisert at dette kontoret ble nedlagt. «Det har vært gradvis nedtrapping ved det midlertidige arbeidskontoret. Det ble opprettet like etter konkursen ved Stavanger Staal A/S. Kommunen vil beholde kontoret for det er blant annet fremdeles vanskelig å finne arbeid til de som fortsatt er arbeidsledige. Formidlingssjef Sveinung Hetland ved Fylkesarbeidskontoret i Rogaland forteller til avisen at kontoret nå har gjort den jobben det skulle på kontoret i Strand. De hadde et stort arbeid med å registrere arbeidsledige og deres ønsker etter konkursen ved Stålverket. Han mener de nå har gjort arbeidet sitt og at de kan fortsette videre ved kontorene i Stavanger¹⁰⁰».

I utfall av konkursen og utfallet etterpå ble det startet et forskningsprosjekt som skulle ta for seg konsekvensene av Stålverkskonkursen. Det var Rogalandsforskning som satte i gang prosjektet og målsetningen ved prosjektet var å undersøke velferdsmessige konsekvenser av konkursen for ulike grupper av de berørte arbeidstakerne¹⁰¹.

Ved nedlegging av Stålverket ble det som tidligere nevnt en drastisk endring i livet til mange i lokalsamfunnet. Mange slet med å finne seg arbeid og måtte ut av kommunen for å finne noe, dette gjorde at pendlertilbudene som hurtigbåt måtte forbedres. Det ble også satt opp arbeidskontor på Jørpeland for å få flest mulig ut i arbeid. Statens rolle i bedriften ble også

⁹⁸ Nr. 18, fredag 15. mai 1978, Strandbuen

⁹⁹ Nr. 2, torsdag 12. januar 1978, Strandbuen

¹⁰⁰ 10. august 1979, Stavanger Aftenblad

¹⁰¹ Nr. 34, torsdag 14 september 1978, Strandbuen

diskutert for mange mente at staten burde ha bidratt mer til å holde Stålverket gående. Det ble en del som var arbeidsledige i kommunen, og det ble satt inn tiltak for å forbedre dette.

Gjennom nedgangsperioden til Stålverket var det blant annet industrikrisen og dollardevalueringen som påvirket bedriften størst. Bedriften gjorde flere tiltak for å spare på de ansatte som å ha kortere arbeidsuke slik flere kunne beholde arbeidsplassen. Når konkursen kom, ble mange intervjuet angående tanker rundt konkursen. Mange stod uten arbeidsplass og ca. 8000 mennesker i kommunen ville merke ringvirkningene. Da den nye bedriften «Nye Stavanger Staal A/S» startet opp 15. mars 1978 ble det nytt håp for framtiden.

6. Drøfting

6.1 Lokalhistorie knyttet opp til empirien

Empirien jeg har funnet kan knyttes opp mot lokalhistorie. Ifølge Sandals definisjon av hva lokalhistorie er, så er Stålverkets historie fra 1960 til 1980 et tema jeg knytter aktiviteten i oppgaven mot. Oppgaven er en undersøkelse av hvilke skildringer av bedriften, gjennom protokoller og avisinnlegg, som kommer frem for å presentere hvordan bedriften hadde en avgjørende rolle for utviklingen av lokalsamfunnet. Empirien jeg har funnet har blitt skrevet slik at elevene kan lese gjennom og trekke ut de viktige hendelsene gjennom årstallene 1960 til 1980. De lokale som levde på denne tiden kan kjenne igjen hendelsene og huske historien som avisartiklene presenterer.

Stålverkets historie byr på mange ulike aspekter som hvordan økonomien i lokalsamfunnet var bygd opp, hvor stor rolle en hjørnesteinsbedrift kan ha for kommunen, behandling av ansatte, prosjekter og utbygginger og hvordan andre instanser var involvert. Bedriften blir dermed et godt eksempel på et tema i lokalhistorien der en kan gå i dybden. Det har blitt skrevet både bøker og artikler om Stålverket som en kan bruke som kilder. Her kommer det frem direkte kilder som gir fakta, det samme gir protokollene som er lagret fra Stålverket. Protokollene gir fakta direkte fra kilden, der de har notert ned det som foregikk i bedriften. Avisartiklene gir mye informasjon sett fra lokalsamfunnet sin side, der en får lese om tankene til de som blir intervjuet, vinklingen til journalistene, de viktige hendelsene sett ut fra datoene og ikke bare en oppsummering. Elevene vil kunne hente ut mye informasjon ved hjelp av protokollene og avisinnleggene.

Protokollene tar opp mye av det samme som avisartiklene, men de blir fremstilt på en annen måte. De blir fremstilt fra selve bedriftens synsvinkel og ikke fra en journalist eller intervjuers

perspektiv. Når en ser gjennom Stålverkets protokoller får en innsikt i hvordan bedriften holdt styr på viktige hendelser gjennom møter, logger og arkiver. Elevene kan gjennom disse papirene se hendelsene fra Stålverkets perspektiv. Her kan de se hvordan en bedrift holdt styr på alle papirene sine, hvordan ulike saker ble håndtert og hvordan de kom frem til løsninger på problemer som oppstod. Hvordan generalforsamlingene foregikk, hvem som satt i styret til bedriften og hvordan styremedlemmene ble valgt. Elevene kan gjennom protokollene reflektere over og diskutere hvorfor det er viktig for en bedrift å holde møter og hvorfor rapporter fra møtene er viktig. Protokollene inneholdt også informasjon om lån og lånesøknader, her får elevene en innsikt i økonomien til bedriften. Det som også kan være spennende å ta ut av protokollene er Stålverkets egenproduserte trykksaker, disse blir ikke nevnt i avisinnleggene. Elevene kan reflektere over hvorfor bedriften produserte disse, og hvem disse trykksakene ble laget for.

Protokollene sammen med avisartiklene forteller om Stålverkets mange aspekter ved oppbyggingen av et lokalsamfunn. Om hvor stor effekt Stålverket hadde for Jørpeland som gikk fra bygd til industriby. Stålverket bygde seg sakte men sikkert opp og hadde sin glanstid fra 1960 og til starten av 1970 tallet. Hovedfortellingene som kommer ut gjennom empirien kan en dele inn i 5 deler.

Den første delen er om hvordan bedriften bidro økonomisk til lokalsamfunnet. Det nye lønssystemet som bedriften tok i bruk gjorde at banken på Jørpeland ble koblet inn, menneskene måtte nå til banken for løse inn sjekkene sine. Denne lønnsordningen ble en tolkning på et lokalt samhold mellom bedrift og ansatte. Stålverket bidro til å bygge hus for arbeiderne, skaffe arbeidsplasser for de lokale og skatt til kommunen. Når bedriften gikk mot mørkere tider gjorde kommunen det den kunne for å kunne redde bedriften, for bedriften bidro stort til lokalsamfunnet med arbeidsplasser og kommunal skatt. Etter konkursen satt kommunen igjen med gjeld på 60 millioner kroner og mange arbeidsløse. En ser her at kommuneøkonomien var veldig avhengige av hjørnesteinsbedriften sin.

Del to er om hvordan bedriften samhandlet med de ansatte. I bedriftens oppgangstider ble det ansatt nye arbeidere, og dette medfulgte oppgraderinger i sanitære anlegg. Årsaken bak dette var at av de nyansatte var det en del kvinner, og dermed ville de bedre forholdene slik at begge kjønn skulle få en god arbeidsplass. Bedriften stelte i stand arrangementer for de ansatte der de feiret både 30 og 50 års jubileum, hvor de ansatte fikk medaljer for god og lang tjeneste. De ansattes trivsel var viktig for bedriften, de påpekte også i et av avisinnleggene at det er viktig å se menneskene bak bedriften og at det var de som gjorde at bedriften var

vellykket. Stålverket ville også videreutdanne arbeiderne sine slik de fikk økt kompetanse inn i bedriften. Når det begynte å gå dårlig med bedriften kan en se at bedriften prøvde å hjelpe de ansatte ved å endre på arbeidsdagene deres. De kuttet arbeidsukene ned til fire dager slik at flere kunne beholde arbeidet. Etter konkursen kan en gjennom intervjuer av de tidligere ansatte lese om hvor stort savnet etter arbeidsplassen var. Dette kan tolkes som et tegn på god trivsel.

Del tre er om hvordan bedriften stadig investerte i utbyggelser og moderniseringer for å opprettholde konkurransedyktighet. Det kom stadig nye krav om blant annet kvaliteten på produktene og nye konkurrenter, slik ble Stålverket og (lokalsamfunnet) påvirket på et globalt nivå. Stålverket investerte mange millioner i prosjektene sine for å møte konkurransen og utvikle seg selv. Å konkurrere mot andre bedrifter, markedet innenlands og utenlands gjorde at de måtte utvide på de rette områdene. En kan gjennom avisinnleggene se at staten trodde på utvidelsene og prosjektene og gav dem lån for å kunne fullføre. Utvidelsene til nye områder kan også tolkes som et bra tegn, for bedriften hadde store planer og såpass stor produksjon at deres areal ikke var tilstrekkelige nok.

Del fire er om konkursen, hvordan bedriften gikk fra å ha en glansperiode til å måtte slå seg selv konkurs. Stålverket var med å bygge opp Jørpelandts lokalsamfunn og mange var avhengige av bedriften, inkludert Strand kommune. En kan se at det var mange som hadde mye å tape og interessen i å holde bedriften gående var stor. Industridepartementet, arbeiderpartiledelsen, kommunestyre og regjeringen var noen av de partene som var involverte i møtene angående Stålverket. Konkursen medførte en vond tid for kommunen og de tidligere ansatte.

Den siste delen av hovedfortellingen er hvordan usikkerheten etter konkursen var stor og oppstarten av den nye bedriften. Den nye bedriften skapte et nytt håp for lokalsamfunnet. Et håp om at det skulle gå bra og at bedriften skulle nå full kapasitet slik at folk kunne få arbeidet sitt tilbake. Det ble stilt mange spørsmål til direktøren ved bedriften om når bedriften skulle starte opp igjen og hvilke planer de hadde for fremtiden. Regjeringen ble også med på gjennomoppbyggingen og bedriften klarte å holde seg konkurransedyktig.

Ifølge Sandnes så har lokalhistorien en pedagogisk verdi. Stålverket vil styrke elevenes tilknytning til lokalmiljøet deres, gi nærmiljøet en mer levende historie som gir elevene et nytt syn på hvordan hjemstedet deres ble bygd opp fra bygd til industriby.

6.2 Det didaktiske aspektet

Når en ser det som står i dagens aviser om Stålverket, om hvordan bedriften gjentatte ganger har kommet frem i lokalavisene, er bedriften noe mange av elevene allerede har kjennskap til. Mange av elevene i kommunen har enten et familiemedlem eller noen bekjente som har arbeidet der. For å kunne planlegge undervisningen må en tenke på hvilket utgangspunkt elevene har til historien og hva en vil at elevene skal lære av den. Hovedmålet med å bruke Stålverkets historie er å få elevene til å kunne reflektere over hva de har lært og forstå hva de ulike hendelsene har ført til.

Som Lund poengterte så er det at jo mer kunnskap en har, jo mer kvalifisert er historiebevisstheten. Ved at elevene får en innføring i Stålverkets historie, gjennom både avisinnleggene og protokollene vil de få en stor kunnskap om hvorfor bedriften var viktig for utviklingen av lokalsamfunnet deres. Elevene bruker fortiden både bevisst og ubevisst, så et av målene ved å bruke Stålverket er å styrke historiebevisstheten deres. Gjennom bedriften får de kjennskap til ny kunnskap som er aktuell for lokalsamfunnet. Elevene vil gjennom Stålverkets historie tilegne seg koblinger gjennom de ulike tidsdimensjonene, og få en forståelse av hvordan bedriften bidro til utviklingen av lokalsamfunnet. Hvordan konkursen påvirket kommunen og hva som skjedde etter konkursen. Dette kan gi dem et innblikk i den eksisterende nåtiden, og hvordan fortiden har utviklet seg opp gjennom årene. Stålverkets usikkerhet opp gjennom årene kan også gi en tanke til fremtiden, om hva som kan skje hvis flere viktige bedrifter skulle få en nedgangstid.

Å arbeide seg oppover på Shemilts nivåer i undervisningen vil bidra til å utvikle elevenes historiske tenkning. Å få elevene til å gå fra å ikke vite forskjellen på hva som er blitt fortalt til dem og hva som er pålitelige kilder til å kunne forstå bakgrunnen og sammenhengen til kilden. Et av målene med samfunnsfagsundervisningen er å få elevene opp på nivå fire. Der skal de klare, gjennom historien til Stålverket, å kunne rekonstruere den historiske fremstillingen til bedriften. Samtidig som de ser sammenhengen mellom hendelsene som oppstod, og bakgrunnen for hvorfor de skal bruke aviskildene og protokollene. For at elevene skal klare dette er det viktig å bruke refleksjon i undervisningen. Reflektere over hvordan bedriften blir presentert gjennom aviskildene og protokollene. Elevene må klare å velge ut de viktige detaljene i hendelsene opp gjennom årene som har hatt noe å si for endringene som forekom, og diskutere hva de mener om hvorfor disse hendelsene var viktige.

Motiv og utfallet av en hendelse er noe elevene må kunne klare å skille mellom. En har et motiv for sine handlinger, men utfallet kan være helt annerledes enn hva målet var. Et eksempel i Stålverkets historie er all gjelden bedriften opparbeidet seg. Motivet for alle prosjektene som Stålverket foretok seg, var at den etter hvert skulle ha bedre inntjening. Dette ble ikke utfallet, bedriften havnet i stor gjeld grunnet blant annet industrikrisen og den globale nedgangstiden. Her kan elevene se at selv om bedriften hadde et klart motiv for alle lånene de tok ut, men utfallet ble annerledes enn målet. Et av målene med undervisning av Stålverkets historie er at elevene skal klare å se den historiske sammenhengen mellom hendelsene som skjedde ved bedriften. For eksempel hvordan det utenlandske markedet hadde en påvirkning på den lokale bedriften, økonomien til bedriften sin påvirkning av lokalsamfunnet og hvordan bedriftens betydning for lokalsamfunnet endret seg over tid. Elevene må kunne se hvilke faktorer som har vært med å spille inn i forhold til for eksempel globalisering, tidsperspektivet, teknologiske fremskritt og konkurranse. De må også kunne reflektere over hvordan og hvorfor disse faktorene endret seg gjennom tiden.

Når en legger opp et didaktisk opplegg for elevene er det mye en kan rette oppmerksomheten mot i forhold til Stålverket. Vinklingen jeg har valgt er å se på fortid i forhold til nåtid, hvordan var det i tidsperioden 1960 til 1980 sammenlignet med i dag. Stålverkets historie byr på mange ulike aspekter som kan diskuteres med elevene, og jeg velger å fokusere på tre av dem. Det første er hvordan arbeidsforholdene var nå og da. Gjennom en av hoveddelene som kommer frem under empirien er arbeidsforholdene. Elevene får se i de ulike avisartiklene hvilke hendelser ved bedriften som angikk de ansatte. Når elevene skal sammenligne arbeidsforholdene kan de velge ut hva de skal legge vekt på. Trivsel på arbeidsplassen, lojalitet til arbeidssted, videre utdanning, belønning for god innsats og hva bedrifter kan gjøre for å beholde flest mulig ansatte. Her kan elevene sammenligne hva dagens bedrifter gjør likt og hva som har endret seg. Spørsmål som kan knyttes opp mot dette er: trives mennesker like godt på arbeidsplassen sin i dag? er de lojale mot sin bedrift når den går i møte med nedgangstider? Er videreutdanningen av sine ansatte noe bedriftene jobber for i dag, og blir de belønnet for god innsats? Hvis en bedrift går mot nedgangstider blir det gjort noe med forholdene slik som firedagers uker eller blir ansatte oppsagt og permittert med en gang? I forhold til hva som skjer når en blir arbeidsledig i datid og nåtiden, hva var annerledes? Hva var positivt og hva var negativt før?

Det andre perspektivet er hvordan en lokal bedrift er viktig for lokalsamfunnet. Stålverket var en hjørnesteinsbedrift i Strand kommune, en viktig del av kommunens økonomi og

anskaffelse av arbeidsplasser. Finnes det hjørnesteinsbedrifter i Strand kommune i dag? Elevene kan se på hvilke bedrifter som har en viss størrelse i sitt lokalsamfunn og se hvilken funksjon de har for samfunnet, for så å koble dem opp mot Stålverket. En kan se gjennom empirien at Stålverket hadde et stort nettverk, med handel innenlands og utenlands. Er dette noe bedriftene i Strand kommune har i dag? Eller lages det kun produkter til nærområdet? En kan se at det kom mange på besøk til Stålverket for å se hvordan produksjonen fungerte, fra blant annet Polen og Kina. Hvordan og hvorfor skaffet bedriften seg et slikt nettverk? Hva skal til for at nåtidens bedrifter skal klare å gjøre det samme? Er det lettere nå med tanke på sosiale medier? Noe av det viktigste ved de lokale bedriftene er arbeidsplassene de skaper. Stålverket skaffet rundt 1200 arbeidsplasser ved bedriftens glanstid, og når den gikk konkurs gikk det dårlig for kommunens økonomi. Gjennom artiklene om dette kan elevene stille seg mange spørsmål som hvorfor det er viktig å ha nok arbeidsplasser i lokalsamfunnet? Hva som vil skje hvis det blir mangel på jobb? Vil dette påvirke både andre lokale bedrifter, ansatte og kommunens økonomi? Hvis det blir mangel på arbeid i kommunen, vil mennesker flytte bort fra lokalsamfunnet? Og er det da mulighet for at Jørpeland går fra by til bygd? I dag er vi uten hjørnesteinsbedriften Stålverket men kommunen er i stadig utvikling, hvorfor?

Det tredje og siste perspektivet er hvordan Stålverket kan sammenlignes med dagens bedrifter. En kan se gjennom avisartiklene at bedriften stadig holdt på med nye prosjekter, gjorde utvidelser og moderniserte seg. De hadde samarbeid med andre bedrifter, de både solgte til og kjøpte produkter og tjenester fra bedrifter i nærområdet. De støttet både skole, Øglønds bedriften og husbygging i lokalsamfunnet. Når elevene ser på dagens bedrifter i lokalsamfunnet, blir det gjort det samme? Samarbeider dagens bedrifter, handler produkter og tjenester med hverandre? Driver bedriftene med dugnad for lokalsamfunnet? Elevene kan sammenligne de to tidsperiodene og finne ut hva som er felles og hva som har endret seg for å få et perspektiv på hvilke endringer tiden har ført til.

Alle disse spørsmålene ut fra hovedfortellingene til Stålverket kan være viktige for å få elevene til å kunne se den røde tråden gjennom Stålverkets historie. Om hvordan hendelsene har ført til utfallene som lokalsamfunnet ble preget av og hvordan disse hendelsene har gjort til at Jørpeland er som det er i dag. En kan også bruke disse spørsmålene når en skal planlegge undervisningen ut fra de utvalgte kompetansemålene og knytte opp fagrelevanse, sentrale verdier og kjerneelementer.

6.3 Læreplanverket

Når en lærer skal lage et didaktisk undervisningsopplegg om Stålverkets historie må det tenkes over hva meningen med didaktikk er. En lærer skal formidle og undervise slik at elevene selv skal klare å tilegne seg kunnskaper, ferdigheter og holdninger angående bedriften. Læreren må tenke på hvordan han/hun kan presentere informasjonen fra protokollene og avisinnleggene slik at elevene også kan klare å tilegne seg ferdigheter om hvordan de skal hente ut den informasjon de trenger fra kildene. Elevene skal kunne reflektere over hvilken informasjon som er viktig for deres problemstilling. Et viktig redskap i undervisningsplanleggingen er den didaktiske trekanten.

Når læreren skal planlegge undervisningen kan den ta den didaktiske trekanten i bruk. Innholdet i undervisningen blir Stålverkets historie og hva som kommer frem gjennom protokollene og avisinnleggene. Mellom innholdet og elev så kommer erfaringsaksen inn. Læreren må ta hensyn til hvilke erfaringer elevene har med historien til bedriften fra før, hva de har hørt fra menneskene rundt seg og hvilke kunnskaper de sitter med. Ut fra hva elevene kan fra før så kommer representasjonsaksen inn, her må læreren velge hvordan han/hun skal presentere innholdet. Er det noen som ikke har noen forhåndskunnskaper om bedriften? Gjennom kommunikasjonsaksen må læreren kjenne klassen og hvordan det blir best mulig kommunikasjon. Alle tre aksene går inn i hverandre og en må tenke gjennom alle tre for å kunne tilrettelegge undervisningen på best mulig måte. Ut fra kompetansemålene jeg har valgt så er det forskjellig alder på elevene, dette må tenkes nøye gjennom i planleggingen om hvordan Stålverkets historie blir presentert. En må ikke presentere historien på et for høyt nivå slik at elevene ikke klarer å reflektere over hva som blir fortalt til dem.

Når en ser på fagrelevans og sentrale verdier kan historien til Stålverket skape engasjement, kritisk tenking, skaperglede og utforskningstrang. Det kan være engasjerende og skape utforskningstrang til å lære om hvilken betydning bedriften har hatt. Elevene må også bruke kritisk tenkning når de ser gjennom kildene for å koble opp hva som var motivet bak de ulike hendelsene, og hva som var de egentlige årsakene til resultatet. Å se gjennom Stålverkets protokoller og avisenes artikler kan gi elevene et nytt perspektiv på kildebruk. I stedet for å lese om bedriften gjennom bøker der historien er skrevet i kronologisk rekkefølge, kan elevene lære å bruke andre typer kilder som gir et nytt perspektiv på historien. Gjennom disse kildene kan elevene plukke ut temaer de synes er spennende og relevante og fokusere direkte på disse. De utforsker hva kildene sier om temaene for så å skape et resultat som blir deres eget i stedet for bare å gjengi historien til Stålverket.

Gjennom historien til Stålverket kan elevene se på hvordan demokratiet fungerte i lokalsamfunnet gjennom bedriften, hvordan miljøet i bedriften var og hvordan likestilling var presentert i bedriften. Eksempler på utdrag elevene kan reflektere over er: «de sanitære anleggene må fordobles, for ca. halvparten av de nye arbeiderne blir kvinner» eller «22 av de ansatte ved Stålverket ble tildelt Vels medalje for lang og tro tjeneste. Her ble de takket for god innsats og at det ikke bare var maskinene og bygningene som gjorde bedriften, men menneskene». Hva sier disse innleggene om arbeidsplassen? Hva annet kan de finne gjennom kildene for å diskutere om bedriften har noe å si for de sentrale verdiene i samfunnsfaget. Gjennom utviklingen av et aktivt medborgerskap er målet å få elevene til å tenke kritisk over hva Stålverket har hatt å si for deres lokalsamfunn, om hvordan nåtiden er formet på bakgrunn av denne bedriften.

Stålverkets historie kommer inn under kjerneelementet identitetsutvikling og fellesskap. Gjennom Stålverket kan elevene se på hvordan menneskene i lokalsamfunnet utviklet en identitet og tilhørighet gjennom bedriften. Gjennom Stålverket gikk Jørpeland fra å være ei bygd til å bli en industriby, og bedriften var kjent både innenlands og utenlands. Gjennom nedgangstiden og konkursen kan elevene få et innblikk i hvordan menneskene i lokalsamfunnet samhandlet med hverandre om den kommende krisen. Om hvordan bekymringer og tanker ble delt med hverandre, og om hvordan mennesker søkte sammen i den vanskelige tiden. De får også et innblikk i hva en arbeidsplass kan gjøre for å skape trygghet og et godt liv for dem som lever i dette lokalsamfunnet og hva som kan skje med innbyggerne som er avhengige av bedriften når den går konkurs.

Det første av kompetansemålene jeg har valgt å ha fokus på er fra 7 trinn: «presentere en aktuell nyhetssak og reflektere over forskjeller mellom fakta, meninger og kommersielle budskap i mediebildet». I lokalavisen Strandbuen har det de siste årene blitt gitt ut artikler om statusen til Stålverket, om nye konkurser og nye kjøpere. Stålverkets historie vil dermed være aktuell for å forstå hvorfor det går opp og ned med de nye bedriftene som blir startet i de gamle lokalene. Gjennom hovedfunnene fra 1960 til 1980 kan en se bedriften gjennom glanstid, konkurs og oppstart av ny bedrift. Avisartiklene forteller om hvordan Stålverket har blitt presentert i mediebildet, der artiklene har lagt frem både fakta og meninger angående bedriften. Gjennom arbeid med bedriftens historie vil elevene kunne presentere nyhetssakene som var aktuelle for bedriften gjennom de utvalgte årstallene og reflektere over hvordan denne presentasjonen har påvirket lokalsamfunnet.

Det andre kompetansemålet jeg har fokus på er fra 4. trinn: «utforske kulturminne og hvordan menneskene levde i den tiden kulturminnet er fra, og sammenligne med hvordan vi lever i dag». Stålverket blir lokalsamfunnets kulturminne. Elevene kan gjennom avisartiklene se på hvilken informasjon som belyses angående hvordan menneskene levde fra 1960 til 1980. Elevene kan reflektere over hva slags informasjon det er som sier noe om hvordan de levde, er det fakta eller er det intervjuer av lokalbefolkningen? Det kan også gjøres en kobling mellom datiden og nåtiden, der elevene ser på forskjellene mellom hvordan lokalsamfunnet ble presentert i datidens artikler og hvordan samfunnet blir presentert i dag. Det siste kompetansemålet er også fra 4. trinn: «utforske og presentere samfunnsfaglige spørsmål, søke etter informasjon i ulike kilder og vurdere hvor nyttig informasjonen er til å belyse spørsmålene». For å oppnå dette kompetansemålet kan elevene bruke spørsmålene jeg har stilt innenfor de fem hovedfortellingene «lokalhistorie knyttet opp til empiri». Elevene kan velge ut de spørsmålene fra de hovedfortellingene de synes er mest spennende og se hvordan de ulike kildene belyser dem. I dette kompetansemålet står det at elevene skal kunne presentere funnene sine og her kan en fokusere på hvordan elevene velger å gå frem for å vise hva de har kommet frem til.

Progresjon og vurdering gjennom bruken av historien til Stålverket vil være å se hvor mye kunnskap elevene har tillært seg, om historiebevisstheten deres har utviklet seg. Gjennom progresjon og vurderingen i samfunnsfaget vil en kunne se om elevene klarer å se de røde trådene som henger sammen i historien og om de klarer å reflektere over hvorfor nåtiden er slik som den er. En kan se på om elevene har memorert historien til Stålverket og om de kan reflektere over de ulike motivene og årsakene bak historiens hendelser. Selv om jeg har valgt å fokusere på en bedrift i et lokalsamfunn så vil et av målene med en slik undervisning være å få elevene til å se en sammenheng mellom denne bedriften og hvordan andre bedrifter kan ha vært viktige for sine lokalsamfunn. Klarer elevene å knytte opp Stålverkets historie med andre bedrifter og andre lokalsamfunn?

For å følge med på progresjonen til elevene kan en observere dem gjennom prosessen de gjør når de arbeider med oppgavene de har fått. En kan se på hvilke metoder de har valgt for å gå fremover med oppgaven og hvilke løsninger de kommer frem til. Å observere med på hvordan elevene arbeider underveis kan gjøre læreren kan se hvilke læringsmetoder som fungerer best for elevene. En kan også veilede og skape mer refleksjon ved å stille spørsmål. Ved å stille spørsmål kan en skape et større engasjement ved å gi elevene et nytt innsyn i arbeidet de holder på med. Vurderingene som kan bli gjort er ut fra hvilket kompetansemål en skal oppnå.

Ut fra det første kompetansemålet fra 7. trinn kan en se om elevene klarer å reflektere over hva som er forskjellen mellom de ulike avisartiklene, om det er en artikkel eller et intervju. Klarer elevene å se hva som er forskjellen mellom fakta og meninger i disse? Når en skal vurdere om elevene har oppnådd det første kompetansemålet fra 4. trinn der de skal utforske et kulturminne må en se på hva slags konklusjon elevene har kommet frem til. Har elevene klart å hente ut relevant informasjon som forteller dem noe om hvordan menneskene levde under denne tiden? Gjennom det siste kompetansemålet fra 4. trinn der de skal stille samfunnsfaglige spørsmål og søke etter informasjon for å belyse spørsmål kan en vurdere om elevene har klart å reflektere over funnene sine og hva de har gjort for å komme frem til konklusjonen sin.

7. Avslutning

I denne oppgaven ønsket jeg å se på hvordan Stålverkets historie fra 1960 til 1980 ble presentert gjennom protokoller der de loggførte bedriftens aktiviteter og avisinnlegg fra Strandbuen og Stavanger Aftenblad. Her kan en se de viktige hendelsene som foregikk opp gjennom både oppgangstiden og nedgangstiden til bedriften. Hensikten med oppgaven har vært for å se hvordan Stålverket har vært med på å forme lokalsamfunnet og hvordan disse fortellingene om oppgang og nedgang kan være med på å formidle lokalhistorie i klasserommet.

Hovedfunnene gjennom empirien er hvordan Stålverket gikk fra å ha en oppgangsperiode til en nedgangsperiode. Stålverket ved Jørpeland var Skandinavias største og mest moderne støperi. For å kunne holde tritt med andre bedrifter og være konkurransedyktige måtte store prosjekter og modernisering til, eksempler på dette var skallstøperiet og valseverket. Det var også behov for flere arbeidere, som skapte flere arbeidsplasser for kommunen. Bedriften tok vare på de ansatte med å arrangere i stand turer, ha medaljeutdelinger samt tilby videreutdanning for de ansatte. Stålverket var med på å påvirke andre bedrifter med støtte, handel og salg av varer og tjenester. Bedriften ble også påvirket av andre bedrifter som blant annet Raufoss og nikkelgruvene i Canada.

Gjennom funnene kan en se at økonomien til bedriften gikk opp og ned. Det måtte legges ned store summer i bedriften til oppgraderingene og moderniseringen. Når industrikrisen kom og devalueringen av dollaren hendte, ble Stålverket påvirket. Dette førte til dårlige år frem mot konkursen til bedriften i 1977. Konkursen ble et stort nederlag for Strand kommunen, for kommunen fikk nå blant annet mangel på arbeidsplasser og fikk inn mindre skatt.

Jeg trakk tråder gjennom Stålverkets historie og teorien i drøftingen. Sandal definerer lokalhistorie som et begrep, der lokalhistorie kan både stå for en egenaktivitet og for et emne eller tema vi retter aktiviteten mot. Stålverket er et tema innenfor lokalsamfunnet der jeg har gjort en undersøkelse om hvilke skildringer av bedriften som kommer frem. Lokalhistorie kan ha en pedagogisk verdi, og Stålverkets historie kan styrke elevenes tilknytning til lokalmiljøet deres. Gjennom empirien har jeg funnet fem hovedfortellinger som forteller om hvordan Stålverket kan knyttes opp mot lokalsamfunnet.:

- Hvordan bedriften bidro økonomisk til lokalsamfunnet
- Hvordan bedriften samhandlet med de ansatte
- Hvordan bedriften stadig gjorde utbyggelser og modernisering
- Hvordan bedriften gikk fra å ha en glans periode til å slå seg selv konkurs
- Hvordan usikkerheten etter konkursen var stor og oppstart av den nye bedriften.

Dess mer kunnskap om historien dess mer kvalifisert er historiebevisstheten. Gjennom å bruke Stålverkets historie får elevene tilnærme seg kunnskapen på en ny måte. Jeg som lærer må tenke gjennom hvordan jeg skal presentere denne kunnskapen og kan ta i bruk den didaktiske trekanten. Jeg har valgt å fokusere på tre aspekter som kommer frem gjennom empirien, der hovedfokuset er på forskjellene og likhetene mellom fortid og nåtid. Elevene skal gjennom arbeid med Stålverkets historie styrke sin historiske tenkning og forstå årsakene bak historien.

I oppgaven har jeg gitt flere eksempler på hvordan Stålverkets historie kan brukes i undervisningen. Gjennom disse eksemplene er det mye jeg som lærer vil at elevene skal sitte igjen med. Jeg vil at elevene skal kunne klare å se årsakene bak hendelsene ved bedriften og forstå hvorfor utfallene har oppstått. Jeg vil også kunne vise at lokalhistorie kan brukes for å oppnå kompetansemålene i faget og at nærmiljøet kan by på mange engasjerende tilnæringsmetoder til kunnskapen elevene skal utvikle. At elevene skal klare å reflektere over historien og se den røde tråden er et av hovedfokusene i oppgaven. Med å reflektere og bruke kritisk tenkning får elevene et nytt syn på historien og de kan klare å se årsakene bak hendelsene som blant annet førte til bedriftens konkurs.

Etter Stålverkets konkurs ble det opprettet et nytt selskap som skulle ta over lokalene og maskinene. Dette skulle hjelpe Strand kommune med å skape flere arbeidsplasser og få en bedre økonomi. 15. mars 1978 ble Nye Stavanger Staal A/S opprettet og ifølge Stavanger Aftenblad starter dette bra. «Driften ved Nye Stavanger Staal A/S går bedre enn ventet og gir

fine resultater. Etter å se på budsjettene mener bedriften at det er muligheter for en overdragelse av eiendoms- og disposisjonsretten for anleggene på Jørpeland til Nye Stavanger Staal A/S, og dette bifaller Strand kommune. Direktør Knut Kluge bekrefter til Aftenbladet at selskapet ønsker å overta hele anlegget etter Stavanger Staal A/S»¹⁰². Strandbuen gav også ut en artikkel om at regjeringen hadde gitt et klarsignal for den nye bedriften og hva som kom til å skje fremover: «Selskapet skal fungere som interimsselskap og det nye styret må ta stilling til hvilke avdelinger som skal settes i drift. I oppstartsfasen vil det nye selskapet basere driften utelukkende på støperiavdelingen, men er villig til å vurdere opptrapping i andre avdelinger. I ny artikkel skriver de det fremtidige Stålverket vil ha mellom 300-400 ansatte, og at det eneste som kan hindre det nye Stålverket å komme i gang er kuvending i Stortinget»¹⁰³. Et av målene med den nye bedriften var å skape arbeidsplasser og ta i bruk anlegget som nå stod tomt.

Det var mye forvirring rundt oppstarten av den nye bedriften, der det ble stilt en del spørsmål om opptrapping, planer fremover og nytt arbeid ved bedriften. Strandbuen dokumenterte hva bedriften tenkte ved dette og spørsmål som ble stilt av tidligere arbeidere. «Styre for Nye Stavanger Staal A/S gikk inn for en opptrappingsplan som omfatter smelteverk, støperi, pusseri, skallstøperi, maskineringsfabrikk og en viss aktivitet i hammerverket. For å få alt dette til å gå opp med tanke på ordre og slikt prøvde de å legge en plan for når ting skulle hende. Folk som var interessert i å arbeide ved Stålverket ble fortalt at de burde melde seg snarest. Det var mange tidligere arbeidere ved Stålverket som stilte seg spørsmål som «kan jeg begynne ved Nye Stavanger Staal A/S?», «Når kan jeg eventuelt begynne?» og «Hvordan skal jeg gå frem for å få jobb ved den nye bedriften?»¹⁰⁴. Den nye bedriften ville være trygge på fremtiden og fulgte opptrappingsplanen sin, det var også stor etterspørsel etter å få jobbe i den nye bedriften.

Gjennom protokollene får en vite at den 04. april 1978 sier styret at de forlanger at administrasjonen går særdeles forsiktig til verks med nyansettelser, både for å arbeide med lavest mulig kostnader i startfasen, men også fordi man ønsker å engasjere et konsulentfirma før den egentlige opptrappingen finner sted. Konsulentfirmaet som har kommet inn er Knight Wegenstein som viser stor aktivitet i oppbyggingen av bedriften. Angående ansettelser tas det opp bemanningssituasjon i møtene og den 21. april 1978 ansettes flere, det lages også

¹⁰² 22. februar 1979, Stavanger Aftenblad

¹⁰³ Nr. 11, torsdag 16. mars 1978, Strandbuen

¹⁰⁴ Nr. 14, torsdag 6. april 1978, Strandbuen

ansettelsesbetingelser som inneholder blant annet oppsigelsestid. Bedriften har også tatt kontakt med blant annet Bergen Bank for å fortsette samarbeidet med dem som bankforbindelse. På møtene arbeides det også for å få en pensjonsordning for de ansatte¹⁰⁵. Her kan en se at de ville bygge opp den nye bedriften rolig og at ansettelsen av nye arbeidere skulle bli gjort riktig.

Regjeringen har vært med på gjenoppbyggingen av den nye bedriften og Stavanger Aftenblad skriver en artikkel om hvordan de har vært med på å påvirke. «Stortingets industrikomite har sluttet seg til regjeringens forslag om tiltakene for å få i gang Nye Stavanger Staal A/S. Komiteen hevder at det er en viktig industripolitisk oppgave å sikre en fortsatt produksjon av spesialstål i Norge. I disse dager er de første arbeiderne i gang med å få kjøre opp en ny produksjon på Jørpeland. Fremover vil det stadig ansettes nye puljer med arbeidere. Det er hard konkurranse fra andre stålbedrifter og Jørpelandswerkets evne til å drive rasjonelt og gjøre riktige produktvalg vil bli av ytterste betydning for dets videre utvikling»¹⁰⁶. Uten regjeringen ville det ikke vært mulig å få den nye bedriften opp å gå, og det ville ikke vært opprettet flere arbeidsplasser ved bedriften. Som nevnt i innlegget til avisen så var allerede konkurransen om stålproduksjon hard og derfor ekstra viktig å gjøre mest mulig rett ved oppstarten.

Det har vært både positive og negative konsekvenser av oppstarten av Nye Stavanger Staal A/S. Strandbuen forteller at det har vært kritikk av personalsjefen til bedriften om hvordan han har ordlagt seg i et intervju angående personalet og ansetning av nytt personal¹⁰⁷. Og at selv om det er en økende ordresreserve og tidligere kunder som har fått annen leverandør kommer tilbake til bedriften så er det ingen grunn til optimisme¹⁰⁸. De positive konsekvensene er at reorganiseringen av Nye Stavanger Staal A/S har vært en suksess, tallene har ikke blitt like bra som forhåpningene var, men det er over 230 personer i arbeid¹⁰⁹. Bedriften klarte også å fullføre en stor leveranse og Nye Stavanger Staal A/S ble eneleverandør for en type produkter i hele Skandinavia¹¹⁰.

Etter mye usikkerhet er Nye Stavanger Staal A/S oppe og går og dette har skapt flere arbeidsplasser og lokalene er endelig i bruk igjen. Regjeringen gav klarsignal til bedriften og

¹⁰⁵ Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/As/L0002, L0003 & L0004.

¹⁰⁶ 21. april 1978, Stavanger Aftenblad

¹⁰⁷ Nr. 22, torsdag 1. juni 1978, Strandbuen

¹⁰⁸ Nr. 72, fredag 28. september 1979, Strandbuen

¹⁰⁹ Nr. 47, torsdag 14. desember 1978, Strandbuen

¹¹⁰ Nr. 52, fredag 6. juli 1979, Strandbuen

var med på å bidra til oppbyggingen. Bedriften klarte seg bra etter oppstarten og klarte å holde seg konkurransedyktige, den fikk fullført store leveranser og ble enleverandør av en type produkt i Skandinavia. Selv om bedriften klarte seg godt gikk de forsiktig frem slik at de gjorde rett allerede fra oppstart.

Gjennom empirien min kan en se hvordan Stålverket har bidratt til vekst i lokalsamfunnet på Jørpeland. Etter konkursen ble «Nye Stavanger Staal A/S» opprettet i 1978, med fortsatt Knut Kluge som direktør. Elevene kan gjennom oppstarten av den nye bedriften se at bedriften gikk forsiktig frem. De hadde lært av sine tidligere erfaringer og forstått at motivet ikke alltid ledet til ønsket utfall. De var kanskje mer forsiktige og realistiske til fremtidens eventuelle konjunktursvingninger.

Gjennom denne oppgaven har jeg fått oppleve hvor spennende og lærerikt det kan være å ta i bruk lokalhistorie, og se på hvordan denne historien kan bidra i undervisningen. Det har vært interessant å se på hvordan en kan bruke nærmiljøet i undervisningen og hvilke røde tråder en kan skape med tanke på læreplanverket. Når elevene forsker gjennom historien til Stålverket og Stålverkets innvirkning på lokalmiljøet, vil elevene sitte igjen med en økt forståelse for kompleksiteten som påvirker lokalmiljøet. Et av målene med denne oppgaven er å få elevene til å se at en trenger ikke å bruke verdensbildet hver gang en skal stille samfunnsfaglige spørsmål, men at de kan bruke lokalhistorien som de har kjennskap til. De får også en større forståelse av lokalsamfunnet de er en del av. Gjennom alt dette materialet jeg har samlet inn og det jeg har lært om hvordan Stålverket har påvirket lokalsamfunnet har jeg mange ideer til videre forskning, om hva som hadde vært lærerikt å se videre på.

En av tingene er å se på hvorfor Jørpeland har en stadig tilvekst av både mennesker og arbeidsplasser. Hva er det som har gjort at Jørpeland har overlevd som by i forhold til andre steder som har hatt hjørnesteinsbedrifter som gikk konkurs? Valget av arbeidsplasser er i dag mye større på Jørpeland og det er blitt etablert flere store bedrifter. I senere tid har vi også fått undervannstunnel mellom Stavanger og Strand kommune som forenkler pendlingen i stor grad. Hvilken rolle har Stålverket hatt til dette? Et annet interessant tema å se på er hva som hadde hendt med Jørpeland hvis Stålverket ikke hadde eksistert. Hva ville i dag vært hovedsysselsettingen i Strand kommune? Hvis Stålverket ikke hadde eksistert hadde det kanskje ikke vært så mange tilflyttere til kommunen og ville fortsatt vært en bygd? Det hadde også vært spennende å sammenligne Jørpeland sitt lokalsamfunn med et annet som har hatt en stor hjørnesteinsbedrift. Hva er forskjellene og likhetene? Ut fra disse eksemplene kan man undersøke et annet aspekt ved det jeg selv har undersøkt.

Referanseliste

- Alsvik, J. (1991). *Strand bygdebok 1810-1940*. Hafrsfjord forlag.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lund, E. (2020). *Historiedidaktikk (6.utg.)*. universitetsforlaget.
- Lyngsnes, K. & Rismark, M. (2016). *Didaktisk arbeid (3. utg.)*. Gyldendal akademisk.
- Maaland, H. (2017). *Stålverket som støpte et samfunn*. Wigestrånd.
- Sandal, P. (1983). *Lokalhistorie*. Landbruksforlaget.
- Sandnes, J. (1983). *Håndbok i lokalhistorie*. Universitetsforlaget.
- Solberg, B. & Tschudi-Madsen, S. (2020, 21. mai). *Kulturminner*. I Store norske leksikon. <https://snl.no/kulturminner>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse en innføring i kvalitative metoder (5.utg.)*. Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i Samfunnsfag (SAF01-04)* Fagrelevans og sentrale verdier. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/om-faget/fagets-relevans-og-verdier>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*. Kjerneelement. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/om-faget/kjerneelementer>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*. Kompetansemål og vurdering, kompetansemål etter 4. trinn. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/kompetansemaal-og-vurdering/kv145?lang=nno>
- Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i samfunnsfag (SAF01-04)*. Kompetansemål og vurdering, kompetansemål etter 7. trinn. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/saf01-04/kompetansemaal-og-vurdering/kv146?lang=nno>

Arkiv kilder

SAST, Pa 0594 Scana Stål A/S, arkivdel 2 - Stålverket, X- Egenproduserte trykksaker, Trykksaker L0001-, SAST/A-100736/2/X/L0001.

SAST, Pa 0594 Scana Stål A/S, arkivdel 2- Stålverket, A- Bedriftsforsamling og representantskapsprotokoller, SAST/A-100736/2/A/Aa/L0005.

SAST, Pa 0594 Scana Stål A/S, arkivdel 2- Stålverket, A- Generalforsamlingsprotokoll, SAST/A-100736/A/Aa/L0005/0003.

SAST, Pa 0594 Scana Stål A/S, arkivdel 2- Stålverket, A- Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/Aa/L002.

SAST, Pa 0594 Scana Stål A/S, arkivdel 2- Stålverket, A- Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/Aa/L003.

SAST, Pa 0594 Scana Stål A/S, arkivdel 2- Stålverket, A- Styreprotokoller, SAST/A-100736/2/A/Aa/L004.

SAST, Pa 0594 Scana Stål A/S, arkivdel 2- Stålverket, D- Korrespondanse, SAST/A-100736/2/A/Aa/L0005.

SAST, Pa 0594 Scana Stål A/S, arkivdel 2- Stålverket, D- korrespondanse, SAST/A-100736/2/A/Aa/L0006.

Stavanger Aftenblad avisinnlegg (sortert etter dato og årstall)

Stavanger Aftenblad. (1960, 6. april). *Brev i dag, buss og båtrutene på Jørpeland*. S. 3

Stavanger Aftenblad. (1960, 13. mai). *Nytt fra Jørpeland*. S. 3

Stavanger Aftenblad. (1960, 14. september). *Eksklusiv delegasjon til Rogaland 21 september*. S. 6.

Stavanger Aftenblad. (1960, 23. desember). *Stålverket skal jubilere i mai*. S. 8.

Stavanger Aftenblad. (1961, 1. juni). *Staalverket*. S. 14.

Stavanger Aftenblad. (1962, 19. januar). *Jørpeland-å i nytt leie*. S. 8

Stavanger Aftenblad. (1962, 2. april). *Norges vels medalje til arbeidere på Stålverket*. S. 11.

Stavanger Aftenblad. (1963, 6. mai). *Lønn ved sjekk på Stålverket*. S. 6.

Stavanger Aftenblad. (1964, 10. januar). *Nye tanker i arbeidslivet*. S. 2.

Stavanger Aftenblad. (1964, 4. mai). *Voksenopplæringen i Åkra er populær blant bedriftene*. S. 8.

Stavanger Aftenblad. (1964, 17. november). *Utvidelsen på Raufoss kan føre til arbeidsledighet på Jørpeland*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1964, 07. desember). *Raufoss mot Jørpeland*. S. 2.

Stavanger Aftenblad. (1964, 08. desember). *Raufoss bør basere sin produksjon på eksport*. S. 6.

Stavanger Aftenblad. (1964, 10 desember). *Vi fikk den garantien vi ønsker oss*. S. 1

Stavanger Aftenblad. (1964, 17. desember). *Ingen garanti gitt fra Raufoss om eksporten*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1965, 14. januar). *Medaljedryss på Stålverket i dag*. S. 8

Stavanger Aftenblad. (1965, 25. januar). *Ambulansebil til Strand*. S. 5.

Stavanger Aftenblad. (1965, 02. desember). *Stålverket får besøk fra Kina*. S. 23.

Stavanger Aftenblad. (1967, 09. februar). *Millioner satses på Stålverket*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1967, 21. august). *Produksjonsapparatet må bli mest mulig effektivt*. S. 6.

Stavanger Aftenblad. (1967, 23. august). *Stålverket eksporterer i dag en tredjepart av omsetningen*. S. 5.

Stavanger Aftenblad. (1967, 11. november). *Uendret stålmengde med høyere foredlingsgrader Stålverkets mål*. S. 6.

Stavanger Aftenblad. (1967, 30 desember). *Gode muligheter for de oppsagte ved Stålverket*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1968, 03. januar). *Industrien mot hardere tider*. S.2.

Stavanger Aftenblad. (1968, 27. mars). *Arbeidsuhell på Jørpeland*. S. 8.

Stavanger Aftenblad. (1968, 01. november). *Øglænds nyes avdeling på Jørpeland åpnet*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1969, 12. september). *Stålverk-pensjonister på høsttur*. S. 6.

Stavanger Aftenblad. (1969, 19. september). *Mangel på nikkel skaper vansker for Stålverket*. S.1.

Stavanger Aftenblad. (1970, 4. april). *Stålverket arbeider nå med utbyggingsplaner*. s. 10

Stavanger Aftenblad. (1971, 11. mai). *Stavanger Staal A.s markerer i dag utbygging til 50 millioner kroner*. S. 6.

Stavanger Aftenblad. (1971, 23. oktober). *Stålverket kanskje med i europeisk stor-prosjekt*. S. 9.

Stavanger Aftenblad. (1972, 24. mars). *Arbeider ble skadet ved eksplosjon i ovn*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1972, 13. november). *30-års jublanter på Stålverket*. S. 13.

Stavanger Aftenblad. (1973, 13. februar). *Stålverket vil også rammes*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1973, 02. mars). *Situasjonen ved Stavanger Staal*. S. 9.

Stavanger Aftenblad. (1973, 15. mars). *Akutt industrikrise*. S. 2.

Stavanger Aftenblad. (1974, 08. mai). *Plan til 40 mill. ved Stålverket*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1974. 04. juni). *Klubbformann ved Stålverket går av*. S. 6.

Stavanger Aftenblad. (1975, 11. april). *8 mill. kroner til Stålverket*. S. 9.

Stavanger Aftenblad. (1975, 21. mai). *Arbeidet startet på skallstøperiet*. S. 7.

Stavanger Aftenblad. (1977, 20. januar). – *Kva er gjort for Stålverket?*. S. 3.

Stavanger Aftenblad. (1977, 05. mars). *Ingen lysning på Stålverket*. S.1.

Stavanger Aftenblad. (1977, 29. april). *Stålverket deltar i produksamarbeid*. S. 20.

Stavanger Aftenblad. (1977, 13. juni). *Nordens stålverk møtes i Rogaland*. S. 7.

Stavanger Aftenblad. (1977, 08. september). *Møte med Stålverket*. S. 12.

Stavanger Aftenblad. (1977, 14. oktober). *Et tapt slag i Strand*. S. 2.

Askeland, O., R. (1977, 14. oktober). *Stålverket taper 25 millioner i år*. Stavanger Aftenblad. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1977, 25. november). *Fortsatt usikkert*. S. 14.

Stavanger Aftenblad. (1977, 23. desember). *Håp for halvparten på Stavanger Staal*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1977, 24. desember). *Grunnlag for videre virke på Jørpeland*. S. 8.

Stavanger Aftenblad. (1977, 24. desember). *Uventet situasjon for folk i Strand*. S. 8.

Stavanger Aftenblad. (1977, 28. desember). *Frykt for depresjon*. S. 9.

Stavanger Aftenblad. (1977, 30. desember). *Skjebneår for hele smelteindustrien*. S. 10.

Stavanger Aftenblad. (1978, 02. januar). *Rask statlig støtte til Stålverket mulig*. S. 1.

Askodd. (1978, 06. januar). *Stålverket må ha hurtig avklaring*. Stavanger Aftenblad. S. 11.

Stavanger Aftenblad. (1978, 06. januar). *Stålverksaken kan bli avgjort i dag*. S. 11.

Stavanger Aftenblad. (1978, 07. januar). *Håpet stiger for Stålverket*. S. 26.

Stavanger Aftenblad. (1978, 20. januar). *Stålverket pensum i Strand-skolene*. S. 9.

Askodd. (1978, 20. januar). *Bedriftsinteresse for Stålverket?*. Stavanger Aftenblad. S. 9.

Stavanger Aftenblad. (1978, 02. februar). *Statens ansvar*. S. 2.

Stavanger Aftenblad. (1978, 02. februar). *Stålverksaken bør fram for Stortinget*. S. 6.

Sir, I. (1978, 03. februar). *Konkurs medfører overgangsvansker*. Stavanger Aftenblad. S. 12.

Schmidt, O. (1978, 14. februar). *Fra Jørpeland brug til Stavanger Staal*. Stavanger Aftenblad. S. 17.

Stavanger Aftenblad. (1978, 18. februar). *Ansatte skuffet over Bergen Bank*. S. 11.

Hatløy, O. (1978, 18. februar). *Stålverket – kasteball*. Stavanger Aftenblad. S. 25.

Berge, Y. (1978, 18. februar). *Industriskandale på Jørpeland*. Stavanger Aftenblad. S. 5.

Scmidt, O. (1978, 4. mars). *Første læregutt på Stålverket*. Stavanger Aftenblad. S. 21.

Stavanger Aftenblad. (1978, 06. mars). *Nytt selskap i denne uke*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1978, 14. mars). *Stålverksansatte ønsker hurtigbåt*. S. 14.

Stavanger Aftenblad. (1978, 21. april). *Ja til Stålverket*. S. 2.

Stavanger Aftenblad. (1978, 23. mai). *Arbeidsplassene ikke lokalisert*. S. 13.

Berge, Y. (1978, 18. november). *Industriskandale på Jørpeland*. Stavanger Aftenblad. S. 5.

Hatløy, O. (1978, 18. november). *Stålverket – kasteball*. Stavanger Aftenblad. S. 25.

Stavanger Aftenblad. (1978, 22. desember). *Stålarbeideren som ble fisker*. S. 1.

Stavanger Aftenblad. (1979, 22. februar). *Bedre enn ventet for Stålverket*. S. 3.

Stavanger Aftenblad. (1979, 04. august). *Me lir inga naud*. S. 1.
Sveb. (1979, 10 august). *Arbeidskontoret blir lagt ned på Jørpeland*. Stavanger Aftenblad. S. 7.
Stavanger Aftenblad. (1980, 07. februar). *Avslag gir alvorlig situasjon for Strand*. S. 9.
Stavanger Aftenblad. (1980, 19. juni). *Dårlig økonomi i Strand kommune*. S. 10.
Stavanger Aftenblad. (1980, 13. desember). *Stålverket får nytt lån*. S. 6.

Strandbuen avisinnlegg (sortert etter dato og årstall)

Muller, T. (1967, Nr. 3, september). *Direktørskifte ved Staalverket*. Strandbuen. S. 1.

Strandbuen. (1971, Nr. 2, juni). *Bagateller?*. S. 1.
Muller, T. (1971, Nr. 4, desember). *Stavanger Staal A/S arrangerte vellykket pensjonisttur til Bogsund i Erfjord*. Strandbuen. S. 1.
Muller, T. (1974, Nr. 4, oktober). *Stor utvidelse ved Stavanger Staal A.s*. Strandbuen. S. 1.
Muller, T. (1974, Nr. 5, desember). *30 år ved Staalverket*. Strandbuen. S. 3
1978:
Strandbuen. (1978, 05. januar). *Alt tyder på at flere arbeidsplasser kan reddes*. S. 1.
Strandbuen. (1978, 05. januar). *Men bostyret har nå utspillet*. S. 1.
Strandbuen. (1978, 12. januar). *Trenger 50-60 mann i februar/mars*. S. 1.
Strandbuen. (1978, 12. januar). *Interessant løsning i sikte?*. S. 1.
Bernhardsen, A. (1978, 12. januar). *Støtteuttalelse til arbeiderne ved Stavanger Staal A.s*. Strandbuen. S. 2.
Strandbuen. (1978, 16. mars). *Navnet på det nye selskapet: Nye Stavanger Staal A.s*. S. 1.
Strandbuen. (1978, 16. mars). *Nye Stavanger Staal A.s*. S. 2.
Strandbuen. (1978, 06. april). *Viktig melding til alle som ønsker arbeid ved Nye Stavanger Staal A/S*. s. 1.
Strandbuen. (1978, 05.mai). *Staalverksarbeiderne som skal bli tømmermenn*. S.1.
Strandbuen. (1978, 05.mai). *Enighet blant fylkespolitikere om Nye Stavanger Staal A.s*. S. 2
Strandbuen. (1978, 11. mai). *230 arbeidsledige i dag*. S. 1.
Strandbuen. (1978, 19. mai). *Hvem vil bli med på fjernsynsdebatt om Staalverket?*. S. 9.
Jøssang, A. (1978, 01. juni). *All grunn til kritikk*. Strandbuen. S. 2.
Personalkontoret. (1978, 08. juni). *Interessant program om Staalverkskonkursen*. S. 4.
Strandbuen. (1978, 10. august). *Melding til tidligere ansatte ved Stavanger Staal A.s som nå går arbeidsledige*. Strandbuen. S. 1.

Strandbuen. (1978, 14. desember). *Reorganiseringen av Stavanger Staal har vært en suksess.* S. 1.

Strandbuen. (1979, 04. april). *Går til rettsak mot konkursboet.* S. 1.

Strandbuen. (1979, 06. juli). *Fjær i hatten til Nye Stavanger Staal A/S.* S. 1.

Strandbuen. (1979, 28. september). *Økende ordrerreserve ved Nye Stavanger Staal A.s.* S. 1.

Strandbuen. (1979, 28. september). *Intervju om nedleggelsen av Stavanger Staal A.s: avspeiler flere problemer.* S.1.

Strandbuen. (1979, 21. november). *Stålverkskonkursen har kostet samfunnet millioner.* S. 5.

Vedlegg

søknad til Statsarkivet i Stavanger

Returadresse:
Arkivverket
Pb. 4013 Ullevål Stadion
0806 OSLO
Org.Nr.: 961181399

Sandra Svendsen
Gullbekkstien 29A
4120 Tau

Dato: 15.02.2022
Din ref.: 29.01.2022
Vår ref.: AVS-22-01 01393

Innsyn - Sandra Svendsen - prosjekt: Lokalhistorie i undervisningen gjennom et mikrohistorisk perspektiv. Ved bruk av Stålverkets historie på 1960 til 1980 tallet.

Vi viser til søknad av 29.01.2022 der du ber om innsyn i arkivsaker i forbindelse med forskningsprosjektet "Lokalhistorie i undervisningen gjennom et mikrohistorisk perspektiv. Ved bruk av Stålverkets historie på 1960 til 1980 tallet." Det aktuelle materialet har følgende arkivreferanse:

- SAST/A-100736/2/Aa/L0002/0001 Styreprotokoll 6, 1948–1967
- SAST/A-100736/2/Aa/L0003/0001 Styreprotokoll 8, 1967–1974
- SAST/A-100736/2/Aa/L0003/0002 Styreprotokoll 9, 1974–1977
- SAST/A-100736/2/Aa/L0004/0002 Bilag til styreprotokoll, 1977–
- SAST/A-100736/2/Aa/L0005/0003 Generalforsamlingsprotokoll, 1912–1972
- SAST/A-100736/2/Aa/L0005/0004 Generalforsamlingsprotokoll, 1973–1977
- SAST/A-100736/2/Aa/L0006/0001 Bedriftsrådsprotokoll, 1967–1969
- SAST/A-100736/2/Aa/L0006/0002 Bedriftsforsamlingsprotokoll, 1973–1978
- SAST/A-100736/2/Da/L0005 Korrespondanse, 1950–1969
- SAST/A-100736/2/Da/L0006 Korrespondanse, 1970–1979
- SAST/A-100736/2/Da/L0007 Prosjekt Skallstøperi, 1974–1976
- SAST/A-100736/2/S/L0002 Salgsstatistikk, 1960–1970
- SAST/A-100736/3/Aa/L0001 Styreprotokoller, 1978–1993
- SAST/A-100736/3/Aa/L0002 Styredokumenter Stavanger Staal, 1986–1991
- SAST/A-100736/3/Aa/L0003 Styreprotokoller, 1993–2013

Vedtak om forskerinnsyn

Ovennevnte arkivmateriale inneholder/kan inneholde taushetsbelagte opplysninger. Med hjemmel i forvaltningsloven §§ 13 bokstav d og e gir Riksarkivaren deg med dette innsyn. Innsynet gjelder for en periode på inntil tre år, og bare for det oppgitte formålet. Det er videre en betingelse at du undertegner en taushetserklæring.

Vilkår for innsyn

Riksarkivaren kan stille vilkår ved utlevering av opplysninger for forskningsformål, jf. forvaltningsloven § 13 bokstav d, andre ledd. I forbindelse med den innvilgede søknaden er det stilt følgende vilkår:

- Materialet kan kun benyttes i forbindelse med ovennevnte prosjekt.
- Innsynet gjelder for tre år.
- Taushetsplikten er satt for å beskytte personer mot at opplysninger om deres personlige forhold blir kjent. Materialet skal derfor ikke brukes på måter som gjør at personer beskyttet av taushetsplikten kan identifiseres og/eller knyttes til taushetsbelagte opplysninger som fremkommer i materialet.
- Det er ikke tillatt å ta kontakt med de personene som de taushetsbelagte opplysningene gjelder.
- Kopier og avskrifter av det taushetsbelagte materialet skal oppbevares på betryggende måte og slik at uvedkommende ikke får tilgang.
- Kopier skal tilintetgjøres ved det ovennevntes prosjekts avslutning. Kravet om tilintetgjøring gjelder samtlige kopier, avskrifter og dokumentfiler og lignende der taushetsbelagte opplysninger forekommer. I denne forbindelse sendes det et signert brev til Arkivverket som bekrefter at det aktuelle materiale er tilintetgjort i tråd med vilkåret. Brevet markeres med journalnummeret som gjelder for den aktuelle saken.

Hva som regnes som en taushetsbelagt opplysning, kan du lese mer om her:

<https://www.arkivverket.no/kom-i-gang-med-arkiv/taushetsbelagte-opplysninger>

Fritt tilgjengelig arkivmateriale

Du har i tillegg søkt innsyn i følgende materiale, som enten er fritt tilgjengelig i henhold til alder, eller som vi har gjennomgått og herved erklærer fritt tilgjengelig da vi ikke kan se at de inneholder taushetsbelagte opplysninger:

- SAST/A-100736/1 – *hele avleveringen med alle understykker*
- SAST/A-100736/2/Aa/L0001 Styreprotokoller, 1910–1948
- SAST/A-100736/2/Aa/L0002/0002 Styreprotokoll 7, 1959–1960
- SAST/A-100736/2/Aa/L0003/0003 Styreprotokoller, 1913–
- SAST/A-100736/2/Aa/L0004/0001 Bilag til styreprotokoll, 1923–
- SAST/A-100736/2/Aa/L0005/0001 Styrets forhandlingsprotokoll, 1919–1958
- SAST/A-100736/2/Aa/L0005/0002 Styrets forhandlingsprotokoll, 1924–1949
- SAST/A-100736/2/Aa/L0006/0003 Representantskapsprotokoll, 1911–1958
- SAST/A-100736/2/Aa/L0006/0004 Adressefortegnelse over aksjonærer, 1917
- SAST/A-100736/2/Aa/L0007 Aksjeprotokoll, 1917
- SAST/A-100736/2/Aa/L0008 Aksjeprotokoll for utvidelse, 1917
- SAST/A-100736/2/Aa/L0009 Protokoll for emisjonen i 1917, 1917
- SAST/A-100736/2/Da/L0001 Korrespondanse, 1910–1919
- SAST/A-100736/2/Da/L0002 Korrespondanse, 1920–1929
- SAST/A-100736/2/Da/L0003 Korrespondanse, 1930–1939
- SAST/A-100736/2/Da/L0004 Korrespondanse, 1940–1949

- SAST/A-100736/2/Da/L0008 Sak og korrespondanse, 1911–1935
- SAST/A-100736/2/Da/L0009 Sak og korrespondanse, 1928–1950
- SAST/A-100736/2/Da/L0010 Foto av originaltegninger – Katastrofearkiv
- SAST/A-100736/2/Da/L0011 Foto av originaltegninger – Katastrofearkiv
- SAST/A-100736/2/Qa – *hele serien med alle understykker*
- SAST/A-100736/2/R – *hele serien med alle understykker*
- SAST/A-100736/2/X – *hele serien med alle understykker*

Taushetserklæring og tilgang til materialet

Vedlagt følger taushetserklæring. Vi ber deg vennligst returnere denne i signert stand, enten til henvendelse@arkivverket.no (husk å ta med ditt saksnummer i emnefeltet: 2022/1768) eller ved fram møte på lesesalen.

Materialet er tilgjengelig på lesesalen ved Statsarkivet i Stavanger. Åpningstider og annen praktisk informasjon finner du her: <https://www.arkivverket.no/om-oss/besok-oss>. Materialet kan bestilles på www.arkivportalen.no eller via e-post lesesal.stavanger@arkivverket.no senest to virkedager før besøket.

Har du flere spørsmål eller opplysninger i saken, vennligst gå til www.arkivverket.no/tjenester/oppfolging-av-tidligere-sak

Vennlig hilsen

Jan Ragnar Torgner
Seniorrådgiver
Arkivverket

Atle Brandsar
rådgiver
Arkivverket

Dette dokumentet er signert elektronisk og har derfor ingen fysisk signatur.